

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Kristina Mjasojedova

**REGULATSIOONIDE MÕJU TARBIMISLAENUDE TURULE
AASTATEL 2011-2021 OÜ OMARAHHA NÄITEL**

Bakalaureusetöö

Õppekava Ärindus, peeriala ärirahandus

Juhendaja: Monika Peetson, vandeaudiitor nr 555

Tallinn 2021

Deklareerin, et olen koostanud lõputöö iseseisvalt ja olen viidanud kõikidele töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele, ning ei ole esitanud sama tööd varasemalt ainepunktide saamiseks. Töö pikkuseks on 9279 sõna sissejuhatusest kuni kokkuvõtte lõpuni.

Kristina Mjasojedova

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 190654TABB

Üliõpilase e-posti aadress: kristina.mjasojedovs@gmail.com

Juhendaja: Monika Peetson, vandeaudiitor nr. 555:

Töö vastab kehtivatele nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

LÜHIKOKKUVÕTE	4
SISSEJUHATUS	5
1. TARBIMIS- JA VÄIKELAENUD	7
1.1. Tarbimislaenude olemus ja tarbimisrühm.....	7
1.2. OÜ Omaraha tüüptingimused laenude väljaandmiseks.....	10
1.3. Muutuvate regulatsioonide mõju analüüs	12
1.3.1. Vastutustundliku laenamise põhimõtted.....	15
1.3.2. Finantsinspektsiooni järelevalvest tulenevad täiendavad hoolsus- ja läbipaistvusnõuded	18
1.3.3. Rahapesu ja terrorismi tõkestamise protseduurid ja praktikad.....	19
1.3.4. Rahvusvaheliste Finantsaruandluse Standardite (IFRS) mõju, sh IFRS 9	21
1.3.5. Nõuded ettevõtte kapitali adekvaatsusele.....	22
2. OÜ OMARAHA LAENUDE VÄLJASTAMISE JA MAJANDUSARUANNETE UURING	24
2.1. Uurimise meetodika kirjeldus	24
2.2. Uuringu tulemused	25
2.3. Ettepanekud ja järeldused.....	34
KOKKUVÕTE	38
SUMMARY	41
KASUTATUD ALLIKATE LOETELU	44
LISAD	47
Lisa 1. Intervjuu küsimused.....	47
Lisa 2. OÜ Omaraha bilansid 2011-2019.....	48
Lisa 3. OÜ Omaraha kasumiaruanded 2011-2019	50
Lisa 4. OÜ Omaraha laenude statistika.	51
Lisa 5. OÜ Omaraha tööjõukulud	52
Lisa 6. Lihtlitsents	53

LÜHIKOKKUVÕTE

Tarbimis- ning kiiralaenude laialdane levik on tekitanud vajaduse reguleerida ettevõtteid, kelle igapäeva äritegevuseks on taoliste laenude väljastamine. Seaduste ning regulatsioonide kehtestamisega soovitakse piirata massilist kiiralaenude kasutamist.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida tarbimislaenude turule kehtestatud regulatsioonide ja seaduste mõju OÜ Omaraha äri- ning laenutegevusele. Töö koostamise aluseks on OÜ Omaraha juhatuse liikmega läbi viidud intervjuu, OÜ Omaraha finantsaruanded ning OÜ Omaraha avalik laenude statistika. Uurimisprobleeiks on asjaolu, et puudub ülevaade sellest, kuidas on krediiditurule kehtestatud regulatsioonid mõjutanud krediidiettevõtteid. Esmalt selgitatakse välja, kuidas on regulatsioonide kehtestamine mõjutanud OÜ Omaraha äritegevust. Järgmiseks viiakse läbi analüüs regulatsioonide mõjust laenutrendile. Empiirilise osa läbiviimiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit ning sekundaaranalüüsi.

Bakalaureusetöö tulemusel selgus, et regulatsioonide mõju on põhiliselt mõjutanud ettevõtte kulusid ning väiksel määral ka halduskoormust. Regulatsioonide kehtestamise tagajärjel suurenesid ettevõtte tegevus- ja halduskulud. Halduskoormust mõjutas ainult täiendava aruandluse koostamine ning täiendav kliendiandmete töötlemine. Regulatsioonide mõju on näha ka OÜ Omaraha laenude statistikas. Keskmise laenu suurus on alates 2014. aastast pidevalt kasvanud. Põhjus selleks peitub täiendavad kliendiandmete töötlemise taga. Põhjalik taustauuring aitab teha paremaid otsuseid laenude väljastamise kontekstis. Nii saavad laenu inimesed, kes on võimelised seda tulevikus tagasimaksma.

Võtmesõnad: tarbimislaen, kiiralaen, regulatsioonid, seadused

SISSEJUHATUS

Tarbimislaenude tarbimine on viimaste aastatega kogunud aina enam populaarsust. Enam ei sõltu inimese ostusuutlikus ainult olemasolevast kapitalist vaid järjepidevast sissetulekust laenude näol. Tänapäeval on võimalik taodelda krediiti igasugusel kujul, alustades auto liisingust või telefoni soetamisest jarelmaksu peale, lõpetades laenudega igapäeva elu tarbeesemete soetamiseks. Lisaks traditsioonilistele pankadele on krediiditurule tekkinud viimaste aastate jooksul lugematult palju krediidiasutusi, kes pakuvad kõrge riski ning intressitasemega laene, mille taotlemise protsess on tunduvalt kergem ning mille väljamaksed toimuvad kiiremini kui traditsioonilistel pankadel. Selliseid laen hakati nimetama „kiirlaenudeks“ just nende kiirete omaduste tõttu. Taoliste krediidiasutuste tulemine laenudeturule on aga tekitanud aastate jooksul suurt kahju madala sissetulekuga maksujõuetutele inimestele, kes hakkasid tarbima antud laene alternatiiviks pankadest saadavatele laenudele. Vähene kontroll ning piirangute puudumine kiirlaenude pakkujatele aitasid kaasa laenude laialdasele levikule ning makseraskuste tekkimisele. Võlgnevuste kasvamine oli ajendiks riigi poolsele sekkumisele erinevate seaduste ning regulatsioonide näol.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida regulatsioonide ja seaduste mõju tarbimislaenude turule kiirlaenu ettevõtte OÜ Omaraha näitel. OÜ Omaraha on laenuvahendus ettevõtte, kes vahendab kõrge tootlusega kiirlaene investoritelt tarbijatele. Ettevõtte alustas oma tegevust aastal 2011 ning nende tegutsemis aastatel on jõustunud suurem osa praegusel ajal kehtivatest seadustest. Uurimisprobleemiks on regulatsioonide mõjutuste uurimuse puudumine kindla ettevõtte põhjal.

Esimeseks uurimisülesandeks oli välja selgitada tarbijakrediiti väljastava ettevõtte seisukohad ning kogemused seoses krediidituruga reguleerimisega. Teine uurimisülesanne oli analüüsida ettevõtte reaalseid majanduslike näitajaid, et näha, kas regulatsioonide kehtestamine on oluliselt muutnud ettevõtte tegevust. Uuringu läbiviimise tulemusena saab teabe, kas regulatsioonide kehtestamine krediidiettevõtetele on realselt mõjutanud tarbimislaenudeturgu ning ettevõtte majandustegevusi.

Töös kasutatakse tarbimislaenude, neile kehtestatud seaduste ja regulatsioonide analüüsimiseks sekundaaranalüüsi. Töös rakendatakse ka kvalitatiivset uurimismeetodit intervjuu kujul, mille kõrvale tuuakse OÜ finantsnäitajad. Töö eesmärgi täitmiseks intervjuueeritakse kahte krediidi valdkonnas tegutsevat isikut, OÜ Omaraha juhatuse liiget ning SA Kredex nõukogu liiget ning uuritakse Krediidinfo andmebassist pärinevaid OÜ Omaraha majandusaruandeid ning OÜ Omaraha veebilehelt pärinevat statistikat.

Bakalaureusetöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda on jaotatud alapeatükkideks. Esimeses peatükis antakse ülevaade kiiralaenudena välja antud tarbimislaenude olemusest ning taoliste laenude tarbijaskonnast. Kirjeldatakse täpsemalt OÜ Omaraha ettevõtte olemust ning laenu saamise tingimusi. Tuuakse välja peamised seadused ning regulatsioonid, mis mõjutavad krediitiasutuste tööd ning laenude tarbimist. Täpsemalt käsitletakse töös vastutustundliku laenamise põhimõtet, Krediidandjate ja -vahendajate seadust, rahapesu ja terrorismi tõkestamise seadust, IFRS-i, Finantsinspektsiooni järelevalvest tulenevaid täiendavaid hoolsus- ja läbipaistvusnõudeid ning nõudeid kredidivahendaja kapitali adekvaatsusele. Teises peatükis kirjeldatakse esmalt uurimusliku osa meetodikat ning valimit ning seejärel esitatakse kvalitatiivse uuringu tulemused, tuues kõrvale ettevõtte majanduslikud näitajad. Teise peatüki viimases alapeatükis tehakse uuringu põhjal järeldused ning ettepanekud intervjuu ning majandusaruannete ja laenude statistika põhjal kogutud teabe kohta.

1. TARBIMIS- JA VÄIKELAENUD

1.1. Tarbimislaenude olemus ja tarbimisrühm

Pankade olemasolu ning toimiv pangandussüsteem mängib riigi majandussüsteemi stabiilsuse säilitamisel tähtsat rolli, sest pangad on põhilised rahapoliitika edastajad (Magalhes, Tribo 2010, 2). Pankade põhiülesandeks on väljastada laene ning võtta vastu otsuseid, kuid lisaks traditsioonilistele pankadele ning laenudele ilmusid laenuturule uued trendid tarbimislaenude ja kiirlaenude näol (Sein, Volens 2014, 120). Nii nagu kogu muu maailm, ei jäänud ka Eesti laenuturg puutumata uute laenutrendide poolt. Kergesti taotletavate tarbimislaenude ning kiirlaenude laialdane levik sai alguse koos alternatiivpanganduse sektori kasvuga 1990. keskel. (Sein, Volens 2014, 120; Lim *et al.* 2014, 319) Tehnoloogia areng ning digitaalsete veebiplatvormide laialdasema kasutamise kasv suurendas oluliselt kiirlaenude kättesaadavust, mis omakorda andis lisatõuke kiirlaenuturu kasvule (Chen 2020, 674-675). Näiteks suurenesid aastal 2018 pankadest võetud tarbimislaenud võrreldes 2017. aastaga 17,5% ulatudes 556 miljoni euroni ning muude krediidiandjate poolt välja antud tarbimislaenud suurenesid 19% ulatudes 264 miljoni euroni (Tarbimislaenude maht ... 2018). Aastal 2020 vähenes aga tarbimislaenude lepingute sõlmimise maht pankades võrreldes 2019 aastaga 33% ning tagatiseta väikelaenude sõlmimise maht langes samuti 35%, põhjuseks koroonaviiruse tekitatud ebakindlusest majanduse suhtes (Krediidiandjate sektori ... 2020).

Tarbimislaenud on oma olemuselt väikelaenud, mida inimesed kasutavad isikliku kasutuse eesmärgil, kas siis pere või majapidamise jaoks. Tarbimislaenud saab omakorda liigitada veel kahte rühma: (1) püsiv ehk järelmaksuvõlg, mida võetakse tavaliselt mootorsõidukite soetamiseks, tehnika või telefonide ostmiseks, hariduse jaoks või reisimiseks ning (2) uuenev krediit, mille alla kuuluvad näiteks krediitkaardimaksed. (Liu *et al* 2019, 1044)

Lisaks traditsioonilistele pankadele hakkasid tarbimislaene väljastama ka eraisikud või -ettevõtted, mille tagajärjel kujunes välja kiirlaenuturg (Sein, Volens 2014, 120-122). Kiirlaenudena välja antud tarbimislaene iseloomustab tavaliselt kõrge krediidirisk ning lühike tähtaeg, mille puhul

tagasimakseperiood ulatub Eestis mõnest kuust kuni aastani. Laenude summad on väiksed, varieerudes 50 ja 1000 euro vahel ning kõrge intressi- ning krediidi kulukuse määr on selliste laenude põhiliseks iseloomujooneks (Edmiston 2011; Mann, Hawkins 2007). Kiiralaenud loodi algselt eesmärgiga aidata madala sissetulekuga tarbijaid, aidates neil hädaolukordades ots-otsaga kokku tulla, kuid praktikad näitavad, et algne eesmärk aidata tarbijaid on pöördunud vastupidiseks. Madala sissetulekuga inimesed hakkasid kiiralaene kurjasti ära kasutama, põhjustades sellega probleeme just enda finantsolukorrale. (Martin 2011, 46)

Kiiralaenudeks nimetatakse selliseid laene just nende omaduste tõttu. Tänu tohutule tehnoloogia arengule on kiiralaenude välja andmine laenupakkujate jaoks muutunud lihtsamaks. Kõigil tarbijatel on äärmiselt kergesti võimalik taotleda laenu, sest laenupakkujad võtavad laenu taotlusi veebi kaudu vastu ööpäevaringselt. Samal ajal kui pangale esitatud laenu taotluste ülevaatus ning kinnitamine võtavad aega keskmiselt viis päeva, saab kiiralaenu pakkujatelt laenu taotlusele vastuse mõne minutiga ning laenu väljastamine võtab reeglina alates laenu taotluse esitamisest 24 tundi. (Danilov *et al* 2014, 2; Sein, Volens 2014, 120)

Sellise iseloomuga laene andsid enne krediidiandjate ja -vahendajate seaduse (edaspidi ka KAVS) jõustumist aastal 2015 Eestis välja peamiselt eraisikud või -ettevõtted, mitte finantsasutused nagu pangad või liisingettevõtted. Seaduste jõustumine oli suur regulatiivne hüpe ning peale seda kogu kiiralaenu turg muutus (Sein, Volens 2014, 120-122).

Taolised laenupakkujad jagunevad veel omakorda krediidiandjateks ning kredidivahendajateks. Krediidiandja on seaduse (KAVS) kohaselt ettevõtte, kelle majandus- või kutsetegevuseks on krediitide välja andmine tarbijatele. Krediidiandja on ettevõtte, kes annab era- või juriidilistele isikutele laenu, osutab tasulist maksepäeva edasilükkamise teenust, annab välja liisinguid või muud finantsilist abi ning sõlmib krediidilepinguid enda ettevõtte nimel ja arvel. (Krediidiandja tegevusluba ... 2019) Krediidiandjate ja -vahendajate seadus sätestab, et krediidiandja ehk krediiti andev ettevõtte võib tegutseda nii aktsiaseltsi, osaühingu või vastavuses hoiu-laenuühistu seadusega tulundusühendusena (KAVS §5).

Kredidivahendaja aga on seaduse (KAVS) kohaselt füüsiline või juriidiline isik, kes ei tegutse krediidiandjana, vaid kelle majandus- või kutsetegevuseks on krediidi vahendamine tarbijatele. Kredidivahendaja vahendab tasu eest tarbijale laene ning osutab krediidilepingu sõlmimise võimalust ehk kredidivahendaja ei anna ise laene välja, vaid on vahenduslüliks krediidiandja ning

tarbija vahel. Samuti peab kredidivahendaja abistama laenu saajat krediidlepingu sõlmimise eelsetel toimingutel ning lepingu sõlmimisel. Kredidivahendaja võib olla kohustatud krediidiandja huvides ka vahendama või sõlmima lepinguid krediidiandja nimel ning arvel. (Kredidivahendaja tegevusluba ... 2019)

Eestis on 2020. aasta lõpu seisuga turul tegutsemas 56 krediidiandjat ning 10 kredidivahendajat, kes tegelevad tarbijate finantseerimisega, pakkudes reeglina kiir- ja tarbimislaene kõrgete intressimääradega ning nende aastane instressimäär on tunduvalt kõrgem kui pankades (Krediidiandjate sektori ... 2021; Sein, Volens 2014).

Seisuga 14. aprill 2021 on kaheksa enim kasutatavat kiirlaenu pakkujat Eestis on Bondora, Omaraha, Credit24, Monefit, Creditstar, Smsmoney, Smsraha ning Laen.ee. Kõikide laenupakkujate laenutingimused on laenusummade, laenuperioodide, vanusepiirangute ning laenuintresside osas erinevad. Kõik eelnimetatud ettevõtted on tänase seisuga saanud Finantsinspeksioonilt tegevusloa, et välja anda või vahendada laene. Loetletud ettevõtete puhul on ühendavaks see, et nende poolt pakutavaid laene on võimalik taotleda interneti teel, laenude saamiseks pole reeglina vaja tagatist ning nende intressimäärad on teiste laenupakkujatega võrreldes kõrgemad. (Kiirlaenu pakkujad 2021)

Tabel 1. Kaheksa kõige populaarsemat kiirlaenu pakkujat Eestis

Kiirlaenu pakkujad	Kiirlaenude pakkujad			
	laenusumma	laenuperiood	vanusepiirang	aastane intressimäär
Bondora	500-10 000 €	3-60 kuud	Alates 18	Alates 13,9%
Omaraha	50-2000 €	1-12 kuud	Alates 21	Alates 12%
Credit24	50-5000 €	3-60 kuud	Alates 18	Alates 20%
Monefit	50-3000 €	6-54 kuud	Alates 18	Alates 30%
Creditstar	50-5000 €	1-36 kuud	Alates 18	Alates 40%
Smsmoney	200-1000 €	1-36 kuud	Alates 18	Alates 40%
Smsraha	200-1000 €	1-36 kuud	Alates 18	Alates 40%
Laen.ee	200-1000 €	1-36 kuud	Alates 18	Alates 40%

Allikas: (Kiirlaenu pakkujad 2021)

Suuremal osal juhtudest on tarbijakrediidivõlg probleemiks pigem madala haridustasemega inimestele ning kõrgharidusega võlgnikud on pigem haruldane nähtus. Suure osa võlgnikest ja tarbijatest moodustavad madala haridustaseme ja/või sissetulekuga inimesed, töötud, toimetulekutoetuseid saavad inimesed või töövõimetuspensionit saavad inimesed. Kiirlaenu

andjalt laenu taotlemise põhjus tuleneb reeglina sellest, et neil puudub võimalus laenata pankadest nende kahjustunud krediidi ajaloo tõttu. Tihti peale on makseraskustega inimestel ja võlgnikutel laene korraga enam kui üks ning need võivad ulatuda kuni 4-5 erineva laenuni. (Danilov *et al.* 2014, 8)

Kiir-laenu võtmise ajendiks on tavaliselt ebapiisav sissetulek, mille tulemusel ei tulda igapäevaste kulutustega toime. Kõige sagedamini võetakse kiir-laenu pakkujatelt laene vajadusega katta üldkulusid, osta esmatarbekaupu ning sööki, maksta arveid ning ka vajadusel katta varasemalt võetud laene. Selliste inimeste puhul, kelle sissetulekud on elamiskulude katmiseks ebapiisavad ning nad laenavad selleks, et tulla ots-otsaga kokku on see probleemi süvendamine ning peale laenu saamist võib nende olukord olla halvem kui enne laenu võtmist. Lisaks eelnimetatule on võlanõustajate sõnul muret tekitavaks trendiks noorte inimeste puhul kiir-laenude taotlemine peol olles ja joobeseisundis. Regulatsioonidega seatud nõuded on kehtestatud selleks, et selliseid tarbijaid kaitsta läbi mõtlemata krediidiotsuste langetamise tagajärgede eest. (Sein, Volens 2014, 122; Ali *et al.* 2013, 413; White 2012; Danilov *et al.* 2014, 8)

Suurem osa kiir-laene pakkuvaid ettevõtteid ei kuulunud varem Finantsinspektsiooni järeelvalve alla ning neid käsitleti eraõiguslike võlausaldajatena, kellele ei kehtinud samaväärsed regulatsioonid, mida rakendati pankadele. Enne eriotstarbeliste regulatsioonide kehtestamist kehtisid kiir-laenu pakkujatele üksnes tavaäritegevust reguleerivad seadused (nt. Äriseadustik, maksuseadused, võlaõiguslike suhteid reguleerivad seadused jne.) ning Eesti Tarbijakaitseameti poolt kehtestatud reeglid. Tarbijakaitseamet järgib tarbijakaitse seadust, millega kontrollitakse üldist teenuste osutamist või toodete müüki klientidele. Tarbijakaitseametil ei ole õigust sekkuda osapoolte vahelistesse lepingulistesse suhetesse - Tarbijakaitseamet sai korraldada vaid üldist järeelvalvet. (Sein, Volens 2014, 121-122)

1.2. OÜ Omaraha tüüptingimused laenude väljaandmiseks

Omaraha puhul on tegu krediiti vahendava ettevõttega, kes tegutseb Finantsinspektsiooni järeelvalve all, mis omakorda annab sellele ettevõttele tarbijate vaatepunktis teatud usalduskvoodi. Vaadeldava krediidivahendusettevõtte näol on tegemist ettevõttega, kes ei anna laene välja omavahenditest, vaid vahendab laene inimeselt inimesele ehk teisisõnu on Omaraha

ühisrahastusplatvorm, sest lisaks laenamisele on võimalus sinna ka investeerida. Omarahast saadav laen on oma olemuselt tarbimislaen ehk tagatiseta väikelaen, kuid Omaraha kodulehel on välja toodud ka võimalus saada suuremas summas tagatisega laenu. Tagatiseta laenud jäävad vahemikku 50-3000 eurot ning tagatisega laenud (näiteks auto tagatisel) ulatuvad kuni 10 000 euron. OÜ Omaraha puhul rakendab laenupoliitikana portfellis riskide hajutamist, andes välja nii kiirlaene kui tagatisega väikelaene. (Omaraha ... 2021)

Omaraha eeliseks teiste kiirlaenu pakkujate seas on soodsam intressimäär, mis on väikelaenule omaselt madalam. Näiteks algab Omaraha intressimäär 12%, samal ajal kui Credit24 intressimäär algab 24% ning teiste kiirlaenu pakkujate intressimäärad võivad ulatuda kuni 45%-ni aastas. Omarahast laenu saamiseks peab olema vähemalt 21 aastat vana ning elama alaliselt Eestis või Euroopa Liidu muus liikmesriigis. Laenutaotleja igakuine sissetulek peab olema vähemalt 250 eurot. Sissetulekute all mõistetakse töötasu, erinevaid toetuseid, alimente, pensionit ning teisi laekumisi ning tulusid. Omarahast laenu saamiseks ei tohi laenutaotlejal esineda varasemaid maksehäireid. (Omaraha ... 2021)

Omarahast laenates kehtivad laenule lepingutasud, mis läheb maha laenamise hetkel ehk kui klient laenab 500 eurot, siis tema pangakontole laekub summa, millest on juba eelnimetatud summad maha arvestatud. Enne laenamist tuleb Omaraha kodulehel märkida oma sissetulekud ja väljaminekud ning seejärel tuleb kinnitada sisestatud info korrektsust. Seejärel analüüsitakse laenutaotleja andmeid ning alles siis, kas laenutaotlus kinnitatakse või lükatakse tagasi. (Põhimõisted 2021)

Laenutaotlejad ning -saajad liigitatakse nende poolt esitatud informatsiooni kohaselt nelja gruppi ehk laenutaotlejale määratakse skoor, mis arvutatakse Kredidiinfo maksehäireregistri ning Liisi liisingu andmebaasi põhjal. Omaraha poolt määratud skoorid on 901-1000, 801-900, 701-800 ja 601-700. Kui laenutaotlaja skoor jääb alla 600, siis tema laenutaotlust ei aksepteerita ning portaal teda edasi ei teeninda. Skoor 601-700 näitab, et laenutaotlejal on minevikus olnud mõningad makseraskused, kuid tal on võimalik siiski saada laenu, sest antud makseraskused ei kujuta investorile erilist riski. Keskmise skoor taotlejale, kellel puuduvad teadaolevad võlgnevused on 701-800, antud skoori on võimalik tõsta vastates mõnele täpsustavale küsimusele ning esitades viimase 6 kuu pangakonto väljavõtted 801-900 peale. Kõrgeim skoorivahemik on 901-1000, mis näitab, et taotlejal on kõrge sissetulek ning tulus töökoht. Omaraha portaali on omakorda toonud

välja, et sellise skooriga inimesed tavaliselt laenuaotlejate hulka ei kuulu – taolise kõrge skooriga taotlused peaks pigem juhtima tähelepanu avaldatud informatsiooni korrektsusele ja muudele riskiteguritele, mis laenuaotleja hindamisel arvesse võetakse. (Põhimõisted 2021)

Kliendiandmete töötlemisel järgitakse Omarahas põhiliselt isikuandmete kaitse seadust, krediidiandjate ja -vahendajate seadust, rahapesu ning terrorismi rahastamise tõkestamise seadust, ning Omaraha poolt sätestatud sise-eeskirju. (Põhimõisted 2021)

1.3. Muutuvate regulatsioonide mõju analüüs

2007. aasta majanduskriisi tagajärjel tekkis vajadus reguleerida finantssektorit ning selles tegutsevaid ettevõtteid. Finantskriisid tekivad kui reaalmajandus ja finantsmajandus väljuvad omavahelisest tasakaalust nii, et finantsmajandus ei toeta enam reaalmajandust ning hakkab elama nõu iseseivat elu. (Reinert 2012, 2-3) 2003.-2007. aasta majandusbuumi ajal julgesid finantsasutused võtta suuri riske ning sageli hinnati finantsturu riskitaset oluliselt madalamaks kui see tegelikult oli (Colomiris 2009, 66-67). Sellel ajal hakkasid levima uued finantstrendid, mis hõlmasid endas kapitalimahtude suurendamist rahamajanduse arvelt ehk turule toodi uusi finantseerimislahendusi ning -tooteid. Üheks uueks uuenduslikuks trenditooteks olid kiirlaenu, mis jäid algselt riikliku tähelepanuta ning mille hilisemaid mõjusid alahinnati. (Campbell *et al* 2011) Riigid on pidevalt reguleerinud ja kontrollinud finantsturgusid. Erinevalt pangandussektorist, millele on kehtestatud hulgaliselt regulatsioone, oli pangandusväline sektor ehk teised krediidiastutused jäänud puutumata. (Mori *et al.* 2020, 448) Kiirlaenu teke on alguspäevist saati olnud murelapseks tarbijakaitseametitele, kes on lootnud riiklikule sekkumisele. Peamiseks probleemiks tarbijakaitsjatele on olnud kiirlaenu kõrge hind ning nende suunitlus finantsiliselt haavatavale tarbijaskonnale, mis aitavad kaasa tarbija võlaspiraali tekkele (Edmiston 2011).

Kiirlaenu laialdane levik saigi alguse 2007. aasta majanduskriisi ajal, kui seesama finantsiliselt haavatav tarbijaskond hakkas otsima võimalusi oma rahalise olukorra parandamiseks (Kivisikk 2015, 4). Kiirlaenu trendi kiire kasv ning sellega kaasnevad kõrged tasud oli häirekellaks valitsustele, kes hakkas finantssektorile ehk täpsemalt krediidiastutustele kehtestama täiendavaid piiranguid ning regulatsioone.

12. märtsil 2008 võeti vastu uus reklaamiseaduse eelnõu, millega üritati ohjeldada agressiivsete laenureklaamide näitamist. Nimelt tehti laenupakkujatele ettekirjutus kutsuda inimesi üles tutvuma laenutingimustega ning vajadusel ka pidama nõu laenu vajalikkuses. Samuti kehtestati esmakordselt nõue, et reklaamis tuuakse välja ka krediidi kulukuse määr ning vajadusel näitlikustatakse. Antud seadus on sellisel kujul jäänud püsima ka täna. Finantsteenuse reklaamis peab olema üleskutse enne laenu taotlemist tutvuda finantsteenuse tingimustega ning vajadusel konsulteerima asjatundjatega. (Danilov *et al.* 2014, 17)

21. märts 2016 jõustus VÕS-i muutumise käigus täiendav nõue finantsteenuse reklaamidele näidata reklaamis teavet kredidivahendaja nime, tegevusloanumbri ja tegevuskoha kontaktandmete kohta. Reklaamis, millega näidatakse tarbijale valmisolekut anda või vahendada tarbijakrediiti, tuleb tüüpilise näite kujul esitada järgnev teave: intressimäär, krediidisumma ülempiir, krediidi kulukuse määr, kohandataval kujul tarbijakrediidilepingu kestus, lepingueseme hind kohe ostes (netohind) ja kohandataval kujul ettemaksu summa, tarbija poolt tagasi makstav kogusumma või tagasimaksete summa ja tagasimaksete arv. Intressimäära esitamisel on vajalik ka ära märkida, kas tegemist on fikseeritud või fikseerimata intressimääraga ning lisatasud, mis tuleb tarbijal tasuda krediidi saamisel. (RekS §3)

28. jaanuaril 2008 hakkas kehtima ka uus rahapesu ja terrorismi tõkestamise seadus (RTRTS), milles kohustati finantseerimisasutusi registreerima end majandustegevuste registris ning nõuti potentsiaalse kliendi suhtes viia läbi taustauuring enne esmakordse laenu sõlmimist (Danilov *et al.* 2014 17).

23. aprillil 2008 võeti Euroopa Liidus vastu uus tarbijakrediidi direktiiv 2008/48/EÜ, mille ajendiks oli uute krediidiandjate tulek turule ning kiiralaenude ohjeldamatu tarbimine. Uue eeskirjaga kehtestati põhjalikud nõuded tarbijakrediidilepingute reklaamidele, lepingulisele teabele, krediidikulukuse määra arvutamisele, samuti täiendati regulatsioone tarbija taganemisõiguse kohta ning tarbija õigusele maksta laen tagasi ennetähtaegselt. Krediidiandjatele lisandus lisaks lepingueelsele teavitamiskohusele ka kohustus laenusaaajat enne laenu saamist nõustada. Krediidiandjal lasus ka kohustus enne lepingu sõlmimist hinnata tarbija krediidivõimelisust, kasutades vajadusel selleks asjakohaseid andmekogusid. (Danilov *et al.* 2014, 22)

5. aprillil 2011 hakkas kehtima võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus. Seaduse jõustamist põhjustas majanduskriisist tingitud töötusemäära kiire kasv ning sissetulekute vähenemine. Kasutusele võeti uus kohtumenetluse vorm, mis võimaldas füüsilise isiku võlgade uuendamist, maksetähtaja pikendamist, osalist täitmise võimalust või ka vajadusel kohustise vähendamist. (Danilov *et al.* 2014, 23)

23. mail 2013 võeti vastu järjekordsed VÕS ja ReKS muudatused, milles täpsustati vastutustundliku laenamise põhimõtte ellu viimist ning nõudeid krediidireklaamidele. Vastutustundliku laenamise põhimõttena pandi paika, milliseid aspekte peab laenuandja tarbija krediidivõimelisuses hindama. Laenude reklaamide osas pidid laenupakkujad veenduma, et reklaam oleks vastutustundlik ning, et tarbijale ei jääks muljet, et laenu võtmine on riskivaba ning lihtne võimalus finantsprobleemide lahendamiseks. 9. detsembril 2013 võeti Riigikogu menetlusse karistusseadustiku seaduste muutmise eelnõu (554 SE), mille kohaselt on õigus määrata trahv isikule, kes eirab vastutustundliku laenamise põhimõtet. Regulatsioonide muutused on tingitud pidevast majanduse muutusest ning neid kohandatakse vastavalt olukorrale. Järgnevates alapeatükkides käsitlen praegu kasutusel olevaid regulatsioone lähemalt. (Danilov *et al.* 2014, 24-26)

Üks olulisemaid regulatsioone, mis on mõjutanud krediidivahendajate äritegevust, on krediidiandjate- ja vahendajate seadus (KAVS), mis võeti vastu 18. veebruaril 2015. KAVS on loodud ühtlustama finantseerimisasutustele kehtivaid nõudeid, samuti suurendamaks krediidiandjate ja -vahendajate vastutust nõuete täitmisel ning tagamaks ülevaadet nende tegevuste üle Eesti turul. Krediidiandjad ning -vahendajad on kehtestatud nõuete kohaselt koondatud Finantsinspektsiooni järelevalve alla. Nimetatud seadus kehtib ettevõtetele, kes on oma peamiseks majandustegevuseks nimetanud krediidi andmise ja/või vahendamise ning sellisel juhul tuleb taotleda Finantsinspektsioonilt ka vastav tegevusluba. Spetsiifilisemalt on krediidiandjatele ja -vahendajatele eelnõuga kehtestatud nõuded, mida antud ettevõtte ja selles töötavad võtmeisikud täitma peavad. Loodud on tingimused krediidiandjate ja -vahendajate asutamisele ja juhtimisele, kehtestades kohustuse taotleda Finantsinspektsioonilt tegevusluba, nõuded krediidiandjate ja -vahendajate töötajate pädevustele, teadmistele ja rahastamisele, et vältida vastutustundetut laenude väljastamist, hoolsuskohustused laenude pakkumisel ja kliendi nõustamisel ning järelevalve nende täitmise üle ja hüpoteegiga tagatud krediiti tarbijatele pakkuvate krediidiandjate ja -vahendajate õigus pakkuda oma teenuseid teises lepinguriigis või asutada sinna filiaal. (Krediidiandjate ... 2015)

Tegevusloakohustus finantssektoris tähendab, et nii turule sisenedes kui ka hilisemal tegutsemisel hinnatakse krediitiasutuse ülesehitust, sealhulgas ka omanike ja juhtide sobivust, organisatsioonikohast ülesehitust ning sise- ja protseduurireeglite kohasust ja piisavust. Järelevalveasutustest on täna tegevuslubade menetlemise ja regulaarse kontrolli pädevus olemas Finantsinspeksioonil. Turuosalised rahastavad Finantsinspeksiooni tegevust ise, makstes järelevalvetasusid. Seaduse koostajate sõnul on õiglane pidada Finantsinspeksiooni järelevalvel põhinevat tegevusloa-režiimi, võttes arvesse seda, milliseid kulusid on kiirraenusektor Eesti maksumaksjale läbi sotsiaalsete probleemide tekitanud. (Krediidiandjate ... 2015)

Nõuded krediidiandjate ja -vahendajate töötajate pädevusele ja teadmistele ning töö eest tasustamisele näevad ette, et vastava ettevõtte juhtimiseks peavad juhil olema vajalik pädevus, teadmised ning kogemus. Ka töötajatel peavad olema piisavad teadmised nii lepingu sõlmimise kui ka kliendi maksevõimekuse hindamise kohta, tarbijakaitse ning ärietika, aga ka tagatise hindamise kohta. Töötajate tasustamine peab olema kooskõlas asjakohaste riskide juhtimise põhimõtetega, et vähendada ülemäärast laenude väljaandmist ning tarbijate maksevõime puudulikkude hindamist. Samuti ei tohi töötaja tasustamine toimuda sõlmitud lepingute arvu või suuruse alusel, vaid see peab sõltuma kliendi parimatest huvidest. (Krediidiandjate ... 2015)

Krediidiandjate ja -vahendajate hoolsuskohustuse täitmise eest laenude pakkumisel ja kliendi nõustamisel vastutab krediidiandja või -vahendaja krediidi andmisel tarbija maksevõime hindamise ning tarbijale vajaliku teabe edastamise eest. Selleks peavad olema koostatud siseeeskirjades sätestatud laenude andmise ja maksevõime hindamise protseduurireeglid. Täiendavalt tuleb iga kliendi maksevõimelisuse hindamise kohta säilitada krediiditoimik, mis peab olema vajadusel kättesaadav ka Finantsinspeksioonile. (Krediidiandjate ... 2015)

Krediidiandjatel ja -vahendajatel on õigus tegutseda ka välisriigis, esitades selleks taotluse nii Eesti Finantsinspeksioonile ning vajadusel ka sihtriigi järelevalve organile (Krediidiandjate ... 2015).

1.3.1. Vastutustundliku laenamise põhimõtted

Tänapäeval on muutunud tavaliseks laenata oma elukvaliteedi tõstmiseks, millest võib aga suurest laenukoormusest tekkida ülelaenamine ning makseraskustesse sattumine. Viimaste aastate jooksul on laenukoormus nii Eestis kui ka mujal Euroopas inimeste lõikes kasvanud ning sellest tulenevalt on

-võtjatele kehtestatud uusi reegleid. Et ära hoida laenude koormuse kasvu ning sellega seonduvaid probleeme, on Euroopa Liidu tasandil aina enam esile toodud vajadust jälgida vastutustundliku laenamise põhimõtet. Vastutustundliku laenamise põhimõtte kohaselt peab laenuandja veenduma, et välja antud laen vastaks tarbija vajadustele ning oleks kujundatud nii, et tarbija oleks võimeline oma laenu tagasi maksta. (Koll 2011)

Võlaõigusseaduse § 403² lõike 1 kohaselt on krediidiandja kohustatud enne krediidilepingu sõlmimist omandama informatsiooni, mille põhjal saaks hinnata tarbija krediidivõimekust ning tarviduse korral küsima tarbijalt teavet ning kasutama vastavaid andmebaase, andma hinnangu tarbija krediidivõimekusele ning selgitama laenuvõtjale laenuga seonduvaid tagamaid, et laenusaaaja saaks hinnata oma finantsolukorda ning laenu vajadust. (Koll 2011)

Finantsinspektsiooni juhendite kohaselt peab laenuandja veenduma tarbija krediidivõimelisuses ehk aru saama, kas laenusaaaja on oma sissetulekute ja säästude arvelt võimeline laenu tagasi maksta. Samuti on laenuandja kohustuseks kaaluda teadaoleva informatsiooni põhjal, kas kliendi ehk laenusaaaja maksevõime on ka tulevikus jätkusuutlik ning veenduma, et vaatamata olemasolevatele laenukohustustele on kliendil võime oma uus võetav laen tagasi maksta. Jätkusuutlikuks tagasimaksmiseks peetakse kliendi võimet maksta tagasi oma laene enda sissetuleku või säästude arvelt, kasutamata selleks oma tagatist või muud talle kuuluvat vara. Samuti peab laenuandja koguma teavet kliendi krediidivõimekuse hindamiseks ehk tegema kindlaks kliendi majandusliku seisukorra ning kogutud teabe kohaselt tegema põhjendatud otsuse. Teavet kliendi maksevõimekuse kohta saab uurida kliendilt, sest ka kliendi kohustuste hulka käib laenuandja informeerimine oma majanduslikust olukorrast ning teise variandina uurida ka võlaregistreid. Kolmandaks peab laenuandja selgitama laenusaaajale laenuga kaasnevat tagamaid, et klient saaks veenduda, kas krediidileping on tema vajadustele ning maksevõimele vastav. Vajadusel tuleb lisaks selgitada lepinguelsest teavet, pakutava laenu põhiomadusi ning tegemata laenumaksete võimalikku mõju kliendile. (Koll 2011)

Lisaks krediidiandjatele lasub ka krediidivõtjatel kohustus veenduda oma laenu taotlemise tagamaades, sest just laenuaotleja ise on kõige paremini kursis enda finantsolukorraga. Laenuvõtja kohustuseks on ausalt hinnata oma finantsilist olukorda ning esitada krediidiandjale õiget teavet olemasolevatest maksekohustustest ning sissetulekutest. Antud olukorras on tarbija ise vastutav selle eest, et taotletav krediiditoode oleks tema võimeid ja majanduslikku olukorda arvesse võttes kõige sobivam. (Vastutustundliku laenamise ... 2020)

OÜ Omaraha rakendab laenude väljastamisel vastutustundliku laenamise põhimõtet, sest laenuaotluse esitamisel töödeldakse kõiki kliendiandmeid, et veenduda laenuaotleja sobilikuses ning kaitsa muuhulgas ka investorite huve. (Omaraha OÜ ... 2019)

Enne laenuostust töödeldakse läbi järgnev (Omaraha OÜ ... 2019):

- Kliendi isikuandmed;
- Kliendi kontaktandmed;
- Andmed kliendi tehingute ja sõlmitud lepingute kohta – sõlmitud ja/või lõppenud lepingud, esitatud ja tagasilükatud taotlused, varasemalt makstud intressid ning teenustasud, lepingu rikkumisega seotud kõrvalnõuded;
- Kliendi finantsandmed – sissetulekud, varad, kohustised, regulaarsed majapidamiskulud, varasem maksekäitumine;
- Andmed kliendi vara päritolu kohta - tööandjate andmed, tehingupartnerite andmed, äritegevuse andmed, tegelike kasusaajate andmed ning riikliku taustaga isikute andmed;
- Kliendi andmed usaldusväarsuse kohta – andmed maksekäitumise kohta või kolmandale isikule tekitatud kahju kohta, rahapesu, terrorismi rahastamise või organiseeritud kuritegevusega seotuse kohta;
- Seadusest tuleneva kohustuse täitmisel saadud andmed – näiteks uurimisorganite, notarite, maksuhalduri, kohtu järelepidamistest, kohtutäiturite nõuetest tulenevad andmed;
- Andmed kliendi harjumuste, eelistuste ja rahulolu kohta – andmed teenuste kasutamise aktiivsuse kohta, kasutatavate teenuste kohta ning kliendi kaebustega seotud andmeid;
- Andmed kliendi segmendi kohta – näiteks vanuseline kuuluvus, sugu, seotus avaliku võimu ülesannete täitmisega;
- Tarbijamängudes ja -kampaaniates osalemisega seotud andmed – näiteks tarbijamängudes võidetud auhindade, kampaaniates kogutud punktide jms kohta; ning
- Andmed kliendi poolt külastatavate veebilehtede kohta – näiteks sotsiaalmeedia kanali konto uurimine.

1.3.2. Finantsinspektsiooni järelevalvest tulenevad täiendavad hoolsus- ja läbipaistvusnõuded

OÜ Omaraha on kredidivahendus ettevõtte, mis on Finantsinspektsiooni järelevalve all. Sellest tulenevalt peaks tekkima teatud usalduskvoot tarbijate seisukohast, kuid samal ajal rakenduvad ka Finantsinspektsiooni järelevalve all olevatele kredidivahendajatele täiendavad kulud ning kohustused. Näiteks on finantssektoris tegutsevatele ettevõtetele määratud nõuded infotehnoloogia ja infoturbe korraldusele.

Finantsinspektsiooni seaduse (edaspidi FIS) § 3 lõike 1 kohaselt viib Finantsinspektsioon täide riikliku finantsjärelevalvet finantssektori jätkusuutlikkuse, usaldusväarsuse ja läbipaistvuse ning toimimise tõhususe suurendamise, süsteemsete riskide vähendamise ning finantssektori kuritegelikel eesmärkidel ärakasutamise tõkestamisele kaasaaitamise eesmärgil, et kaitsta nii klientide kui investorite huve ning seeläbi toetada Eesti rahasüsteemi stabiilsust. Koostatud on juhend eesmärgiga sisustada infotehnoloogia ja infoturbe korralduse nõudeid finantssektoris tegutsevatele ettevõtetele, et korraldada nende tehnoloogiaalast tööd, et suurendada finantssektori efektiivsust ning vähendada süsteemseid riske. Järgnevalt käsitletav Finantsinspektsiooni juhend on koostatud Finantsinspektsiooni juhatuse 25.01.2017 otsusega nr. 1.1-7/19. (Nõuded finantsjärelevalve ... 2020)

Finantsinspektsiooni järelevalve all olev krediidiettevõtte peab lähtuvalt oma äri eesmärkidest ja strateegiast koostama IT strateegia, mis peab olema võimalikult detailne, et määratleda konkreetsed arenguplaanid. IT strateegia koostamisel tuleb määrata, millist tehnoloogilist abi vajab ettevõtte, et oma eesmärgid saavutada ning hinnata, kas olemasolev tarkvara ning IT lahendused on piisavad ärieesmärgi saavutamiseks. Ettevõtte kohustuseks on ka IT strateegia pidev kaasajastamine ning täiendamine vastavalt muudatustele ärieesmärkides. Lisaks selle peab ettevõtte fikseerima infoturbe poliitikas üldised infoturbe põhimõtted, millest kõik ettevõttes töötavad inimesed peavad olema teadlikud ning aru saanud. Infoturbe poliitika peaks sisaldama infoturbe määratlusi, eesmärgid ning põhimõtteid, mis suunavad infoturbe tegevust, konkreetseid tööülesandeid ja määrusi infoturbe haldamiseks ning protsesse, milles käsitletakse kõiki erandeid. (Nõuded finantsjärelevalve ... 2020)

Ettevõtte peab kehtestama sisekorra-eeskirjad, millega tagatakse, et infosüsteemid on konfidentsiaalsed, seadustega kooskõlas ning vastavad heale tavale ning ettevõtte on kohustatud

jälgima, et kõik protseduurid vastaksid eeskirjadele ning muudatuste läbiviimisel teavitama sellest ka ettevõtte töötajaid. (Nõuded finantsjärelevalve ... 2020)

Personali osas peab järelevalve subjektidel olema ettevõttes kompetentne IT organisatsioon, et tagada protsessidele vajalik IT tugi, infoturbejuht ehk juhtkonnast valitud isik, kes vastutab infoturbe eest ning kontrollitud tausta ja vastavate oskustega inimesed, sest töödelda tuleb tundlikku informatsiooni. Töölistega, kelle tööülesannete hulka kuulub infotehnoloogia ja infoturbe haldamine, tuleb töölepingus sätestada konfidentsiaalse teabe hoidmise kohustus ning kohustuse rikkumisega kaasnev vastutus, isegi kui isik enam antud ettevõttes ei tööta. (Nõuded finantsjärelevalve ... 2020)

Ettevõtte juhatus peab teostama dokumenteeritud riskianalüüsi ning tagama infotehnoloogia-alase protsessi üldised reeglid. Riskianalüüsi käigus peab ettevõtte välja selgitama infovarasid mõjutavad võimalikud ohud, nõrkused, hindama ohtude tekkimise tõenäosust ning ohtudest tulenevaid kahjusid, valima sobivaimad meetmed ohtude tekke vähendamiseks, hindama nende meetmete tasuvust ning otsustama vastuvõetava jääkriski suurus. Samuti peab ettevõtte määrama ning kaardistama turvapiirkonnad, mida infoturbe seisukohast tuleb kaitsta ning kuhu võivad siseneda vaid selleks volitatud isikud. Veenduda tuleb ka arvutivõrkude turvalisuses ehk võrguturbe meetmed tuleb kehtestada nii võrku pääsemisele, võrgus kasutatavatele teenustele kui ka võrgus teostavatele tehingutele. Ettevõtte peab ka tagama seadmete turvalisuse ehk kehtestama reeglid, milliseid seadmeid ning millisel eesmärgil võib kasutada ning millist informatsiooni tohib salvestada lokaalsetesse seadmetesse ning millist mobiilsetesse seadmetesse. Samuti peab ettevõttes olema kasutatava infotehnoloogia riist- ja tarkvara paigaldamise ja konfiguratsiooni täielik ja regulaarselt täiendatav dokumentatsioon. (Nõuded finantsjärelevalve ... 2020)

1.3.3. Rahapesu ja terrorismi tõkestamise protseduurid ja praktikad

2001. aasta oktoobris, võttis toona USA presidendi ametit pidanud George Bush vastu uue seaduse „Patriot Act“, mis hõlmas endas ühe osana ka rahapesu ja terrorismi rahastamise vastast seadust. Seaduse tekkele andis tõuke sama aasta septembris toimunud terrorirünnak maailma kaubanduskeskusele ja Pentagonile. Seaduse jõustumisega seoses kohaldati pankadele ja teistele finants- ja krediidiastutustele hulgaliselt uudseid AML (Anti-Money Laundering) nõudeid ning ettekirjutusi. Uute ettekirjutuste kohaselt tekkis pankadel ja krediidiastutustel kohustus rakendada spetsiifilisi sisekontrollisüsteemi funktsioone - ettevõtted pidid läbi viima vastavusauditeid, määrama ettevõttesse ametniku, kes vastutab nõuetele vastavuse tagamise eest (i.k. Compliance

Officer) ning ettevõtte oli kohustatud koolitama personali vastavalt AML protseduuridele. Pankadel tekkis kohustus teavitada vastavat valitsusasutust, kui toimub mõni tehing, mis ületab 10 000 dollari piiri, teavitada vastavat valitsusasutust kahtlastest tehingutest, läbi viia ning jälgida rangeid tarbija identifitseerimise protseduure ning säilitada nende protseduuride käigus koostatud või kogutud dokumente. (Burr 2003, 21-23; Lyden 2003, 201-202)

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus võeti Eestis vastu 26. oktoobril 2017. Antud seaduse eesmärgiks on ettevõtluskeskkonna usaldusväärsus ning läbipaistvus suurendades tõkestada Eesti Vabariigi rahandussüsteemi ning majanduse kasutamist rahapesuks või terrorismi rahastamiseks, et kasvaks ettevõtluskeskkonna usaldusväärsus ning läbipaistvus. (RahaPTS §1) Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse (RahaPTS) § 64 lõike 2 kohaselt teostab Finantsinspeksioon järelevalvet seaduse poolt kehtestatud nõuete täitmisel nende krediidiasutuste ja finantseerimisasutuste üle, kes kuuluvad finantsinspeksiooni järelevalve alla (RahaPTS §64).

Tulenevalt täna kehtivast seadusest, on krediidid- ja finantseerimisasutused kohustatud koostama ja pidevalt uuendama riski võtmise valmiduse (i.k. *risk appetite*) dokumenti, milles käsitletakse esineda võivate riskide tasemeid ja tüüpe, mis on seotud kõrgema ohuga, et klient võib teostada ebaharilike ja mõistlikule majandustegevusele mittevastavaid tehinguid ja toiminguid. Riski võtmise valmiduse dokumendi sisu ning põhjalikkus sõltub kohustatud isiku suurusel, ulatusel, keerukusel astmel ning teenuste laadist, mida isik osutab. Nimetatud dokument peab sisaldama ettevõtte poolt määratud toodete, teenuste, klientide, müügikanalite ning geograafilisi riske, mida ta on nõus võtma või soovib igahinna eest vältida. Dokument tuleb pidevalt üle vaadata ning vajaduse korral uuendada, näiteks kui ettevõtte leiab täiendavaid riske, mis tema majandustegevust võiksid ähvardada. (Krediidid- ja finantseerimisasutuste ... 2019)

Lisaks riski võtmise valmiduse dokumendile, peab ettevõtte regulaarselt läbi viima ka riskihinnangu, et välja selgitada, hinnata ning analüüsida tema tegevusega kaasnevaid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske. Täpsemalt tähendab see seda, et isik peab kindlaks tegema ning selgelt defineerima, milliseid tema poolt pakutavaid tooteid või teenuseid saavad kolmandad isikud ära kasutada rahapesuks või terrorismi rahastamiseks, ning lisaks sellele läbi viima ka strateegilisi analüüse, et mõista oma äritegevuse kitsaskohti. Riskihinnangu sisu ning põhjalikkus ning selle regulaarne uuendamine sõltub ettevõtte suurusel ja tegevuste mahust. (Krediidid- ja finantseerimisasutuste ... 2019)

Riskihinnangu läbiviimiseks tuleb esmalt kaardistada oma äritegevusega kaasnevad riskid ning tulevikus esineda võivad riskid ja hinnata nende riskide mõju. Ettevõtte peaks võtma riske riskiisuga maksimaalselt lubatavas ulatuses. Riskid, mida ettevõtte hindab on klientidega seonduvad riskid, teenuste või tehingutega seonduvad riskid, ettevõtte ja kliendi vaheliste suhtlus- või vahenduskanalitega seonduvad riskid ning riskid, mis on seotud riiklike, geograafiliste või õigusmõistmise teguritega. Seejärel määrab ettevõtte riskijuhtimise mudeli teda ohustavate riskide maandamiseks ning selgitab välja jääkriski suuruse ja mõju, mis ettevõttele peale riskide maandamist jäävad. Riskihinnangu juhtimise dokumendis pannakse paika riskijuhtimise meetmed ning riskihinnangu dokumendi kehtestab ja kinnitab kirjalikus vormis enda otsusega ettevõtte juhatus. (Krediidi- ja finantseerimisasutuste ... 2019)

1.3.4. Rahvusvaheliste Finantsaruandluse Standardite (IFRS) mõju, sh IFRS 9

Vastavalt Krediidiandjate ja -vahendajate seadusele (KAVS) korraldatakse kredidivahendaja raamatupidamisarvestust ja aruandlust vastavalt KAVS-is, raamatupidamise seaduses, krediidiandja või -vahendaja põhikirjas ja raamatupidamise sise-eeskirjas ning muudes õigusaktides sätestatule. Raamatupidamine peab tagama tõese teabe krediidiandja või -vahendaja finantsseisundi ja majandustegevuse kohta. (KAVS § 56)

Raamatupidamise seaduse eesmärk on õiguslike aluste loomine ning põhinõuete kehtestamine rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetest lähtuva raamatupidamise ja finantsaruandluse korraldamiseks (RPS § 1). Finantsarvestuse korraldamine ning finantsaruandluses rakendatava põhimõtted ja informatsiooni esitlusviis peavad olema kooskõlas, kas Eesti finantsaruandluse standardiga või rahvusvahelise finantsaruandluse standardiga (IFRS) (RPS § 17).

Raamatupidamise seadus annab ettevõttele võimaluse valida Eesti finantsaruandluse standardi ning IFRS-i raamistikku. OÜ Omaraha on teinud oma valiku kasutada Eesti finantsaruandluse standardit ning kasutanud järjepidevalt RIK standardaruandluseformaati, mis on E-aruandluskeskkond, mille kasutamine võimaldab aruandluse koostamist teha märkimisväärselt väiksema ajakuluga. Kuna OÜ Omaraha puhul on tegemist kredidivahendus ettevõttega, siis investorite poolt välja antud laenu ettevõtte bilansis ei kajastu. Seega ei mõjuta hiljutised olulised muutused IFRS-ides, mis puudutavad finantsinstrumentide mõõtmist (IFRS 7 ja 9), ettevõtte finantsarvestust, - aruandlust ega sellest tulenevat halduskoormust.

IFRS on rahvusvahelise finantsaruandluse standard, mis on kehtestatud selleks, et finantsaruandlus oleks ühtne. IFRS loodi, et muuta raamatupidamist kvaliteetsemaks ning lisada sellele väärtust. (Fuad et al. 2018, 205) Eesti finantsaruandluse standardi aluseks on IFRS SME, mis on IFRS-i lihtsustatud variant. Näiteks on osa IFRS-i standardeid jäetud välja SME standarditest, sest SME-d rakendatakse väikeettevõtete puhul ning kõik IFRS-i standardid pole väikeettevõtete finantsaruandlusel asjakohased (The IFRS ... 2021).

Krediidiandja või -vahendaja koostab ja esitab Finantsinspeksioonile majandusaruanded vastavalt krediidiandjate ja -vahendajate seadusele. Finantsinspeksioonile esitatavate regulaarsete aruannete periood on kvartal ning aruanded tuleb Finantsinspeksioonile esitada ühe kuu jooksul pärast aruandlusperioodi lõppu. Samuti on Finantsinspeksioonil õigus nõuda ühekordselt või regulaarselt esitatavaid aruandeid ja andmeid, mida on vaja järelevalve teostamiseks. (KAVS § 57)

1.3.5. Nõuded ettevõtte kapitali adekvaatsusele

Kuna OÜ Omaraha on kredidivahendaja, kes vahendab laene investoritelt tarbijatele, siis kredidivahendajana ei kehti talle sama nõue nagu krediidiandjatele maksta täielikult sisse aktsia- või osakapital (KAVS § 54). Krediidiandjatele vastupidiselt ei kehtesta KAVS kredidivahendajatele nõuet aktsia- või osakapitali suuruse kohta, vaid see on sätestatud Äriseadustikuga. OÜ Omaraha puhul on tegemist osaühinguga ning seetõttu peab seaduse kohaselt olema tema osakapitali suurus vähemalt 2500 eurot (ÄS § 136).

Äriseadustiku poolt kehtestatud nõuete põhjal peavad osaühingud oma äritegevuses viima läbi muudatused, kui osaühingul on netovara vähem kui pool osakapitalist või vähem kui äriseadustiku § 136 nimetatud osakapitali suurusest (ÄS § 176). Osaühingu osanikel on võimalus (ÄS § 176):

1. Suurendada või vähendada osakapitali tingimusel, et netovara moodustaks poole osakapitalist või vähemalt § 136 sätestatud 2500 eurose osa;
2. Osaühingu tegevus lõpetada, ühineda teise osaühinguga, jaguneda või ümberkujundada osaühing;
3. Esitada pankrotiavaldus.

Lisaks kohustuslikule osakapitalile on osaühingul äriseadustikuga § 160 kehtestatud nõue omada kohustusliku reservkapitali, mis moodustatakse iga-aastases puhaskasumi eraldisest või

eraldistest, mis kantakse reservkapitali seaduse või põhikirja alusel. Igal majandusaastal tuleb reservkapitali eraldada vähemalt 1/20 puhaskasumist, mis kokkuvõttes peab olema vähemalt sama suur kui 1/10 osakapitalist. Kui ettenähtud suurus reservkapitali näol on saavutatud lõpetatakse reservkapitali suurendamine puhaskasumi arvelt. (ÄS § 160)

Vara hoidmise ja vastutuskindlustuse nõude kohaselt peab krediiti vahendav ettevõtte hoidma krediidiandjate ja -tarbijate poolt tagasi makstud summad eraldi kontodel ehk investoritelt laekuvad summad on eraldatud tarbijatelt tagasimaksetena laekuvatest summadest. Samuti ei tohiks kredidivahendaja kasutada laekunud summasid oma majandustegevuses, sest need ei kuulu tema pankrotivara hulka ja nende arvelt ei saa rahuldada võlausaldajate nõudeid. (KAVS § 55)

2. OÜ OMARAHA LAENUDE VÄLJASTAMISE JA MAJANDUSARUANNETE UURING

Bakalaureusetöö raames viidi läbi uuring OÜ Omaraha poolt vahendatud laenude ja raamatupidamise aastaaruannete kohta. Töö empiirilise osa koostamiseks valis töö autor põhiliselt kvalitatiivse uuringu meetodi, kuid selle kõrvale rakendas autor ka kvantitatiivne sekundaaranalüüsi, et näha, kas käesolevas töös käsitletud regulatsioonid on ka põhjustanud olulisi muutusi ettevõtte arvulistes näitajates. Peatükis 2.1 kirjeldatakse kõige pealt uurimisprobleemi, püstitatud eesmärgid, püstitatakse empiiriliseks osaks hüpoteesid ning selgitatakse uurimismeetodeid. Järgnevas peatükis antakse ülevaade uuringu tulemustest. Viimases peatükis teeb töö autor uurimise käigus selgunud tulemuste põhjal omapoolsed järeldused ja ettepanekud.

2.1. Uurimise metoodika kirjeldus

Uuringu eesmärk oli välja selgitada, kuidas on kiirlaenudena välja antud tarbimislainude trendi mõjutanud seadustena välja antud regulatsioonid. Kiirlaenuur on oma alguspäevist saadik olnud pidevas kasvutrendis ning sellega põhjustanud üldisele tarbijamajandusele palju probleeme. Regulatsioonide kehtestamine krediiditurule on olnud põhjendatud ning regulatsioonide tagajärjel on krediidiettevõtted pidanud oma majandustegevustes tegema mitmeid täiendusi. Täpsemalt uurib töö autor, kuidas on muutunud laenude kättesaadavus inimestele ning milline on olnud regulatsioonide mõju laenurendile. Empiirilise osa läbiviimiseks viidi läbi nii kvalitatiivne kui ka kvantitatiivne uuring.

Kvalitatiivseks uuringuks viis töö autor läbi kaks intervjuud. Esimene intervjuu toimus kirjalikult OÜ Omaraha juhatuse liikmega. Teine intervjuu viidi läbi samuti kirjalikult vandeaudiitor ja SA Kredex nõukogu liikmega, kes on kogunud finantssektori asjatundja ning kellel on varasem kogemus kiirlaenuurul tegutsevate ettevõtete Bondora ja Credit24 auditeerimisel. Intervjuud viidi läbi eesmärgil uurida erinevaid vaatenurki sama valdkonna inimestelt ning saada parem ülevaade regulatsioonide mõjust ettevõtte äritegevusel.

Kvantitatiivses osas uurisin OÜ Omaraha majandusaruandeid ning laenude statistikat. Uurimise alla võtsin aastad 2014-2019, seda põhjusel, et kuigi OÜ Omaraha alustas oma tegevust aastal 2011, puudus tegevuse algusaastatel võrreldav statistika laenude ning aruannete näol. Uuringu

viimaseks aastaks on 2019, sest OÜ Omaraha pole veel oma 2020 majandusaasta aruannet Äriregistrile esitanud (ei ole Krediidinfo kodulehel sellest tulenevalt ka avalikkusele mittekättesaadav). OÜ Omaraha laenude statistika pärineb iganädalasest ning igakuisest kokkuvõttest, mida tehakse laenusumma, lepingute arvu ning taotluste kohta. OÜ Omaraha majandusaruanded pärineva Krediidinfo kodulehelt. Selline lähenemine võimaldab saada ülevaate sellest, kuidas on regulatsioonid mõjutanud ettevõtte tööd ning struktuuri ja kuidas on regulatsioonide kehtestamine mõjutanud reaalseid arvulisi näitajaid.

Töö eesmärgiks oli OÜ Omaraha näitel uurida, kuidas on kiirlaenuturule kehtestatud regulatsioonid muutnud ettevõtte tegevusi ning kulusid ja kuidas on regulatsiooni muutnud laenutrendi ning laenude kättesaadavust. Uurimuslikuks osaks püstitati kolm hüpoteesi:

1. Keskmine laenusumma on laenutegevust reguleerivate seaduste karmistamise tõttu suurenenud, aga laenude arv kahanenud;
2. Regulatsioonide kehtestamine on suurendanud ettevõtte üld- ja halduskulusid;
3. Finantsinspektsiooni järelevalvest tulenevalt on suurenenud ettevõtte halduskoormus.

Esimene samm oli koostada ajajoon seadustest ja nende jõustumise aastast, et saada selgem ülevaade sellest, millise seaduse jõustumine on toonud muutused laenude trendis ning majandusaruannetes. Teise sammuna koondas töö autor aastate kaupa ettevõtte bilansid, kasumiaruanded ning laenude statistika. Antud andmeid uuriti kasutades MS Exceli tabeleid, mis on esitatud lisades 2, 3, 4 ja 5. Kolmandaks võrdles ning analüüsis töö autor intervjuude käigus antud küsimuste vastuseid. Intervjuu küsimused on esitatud lisa 1.

2.2. Uuringu tulemused

Uuringu tulemuste lugemisel tuleb silmas pidada, et tegu on ühe ettevõtte tulemustega ning see ei anna ülevaadet kogu krediidituru kohta, kuid sellegipoolest saab ettekujutuse sellest, kuidas on krediidituru reguleerimine mõjutanud krediidiettevõtete tööd ning laenude kättesaadavust tarbijatele.

Esmalt koostas autor ajajoone aastatel 2011-2021 jõustunud seadustest, mida on varem töö teoreetilises osas käsitletud. Seda eesmärgiga näha, kas laenude statistika arvulised muutused võisid olla seotud mõne regulatsiooni muutmise või kehtestamisega.

Tabel 2. Laenude ajajoon

Aasta	Seadus
2011	Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus
2012	-
2013	Vastutustundliku laenamise põhimõte
2014	-
2015	Krediidiandjate ja -vahendajate seadus (KAVS)
2016	Finantsteenuste reklaamiseaduse muutus
2017	Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus Nõuded infotehnoloogia ja infoturbe korraldusele
2018	-
2019	-
2020	-
2021	-

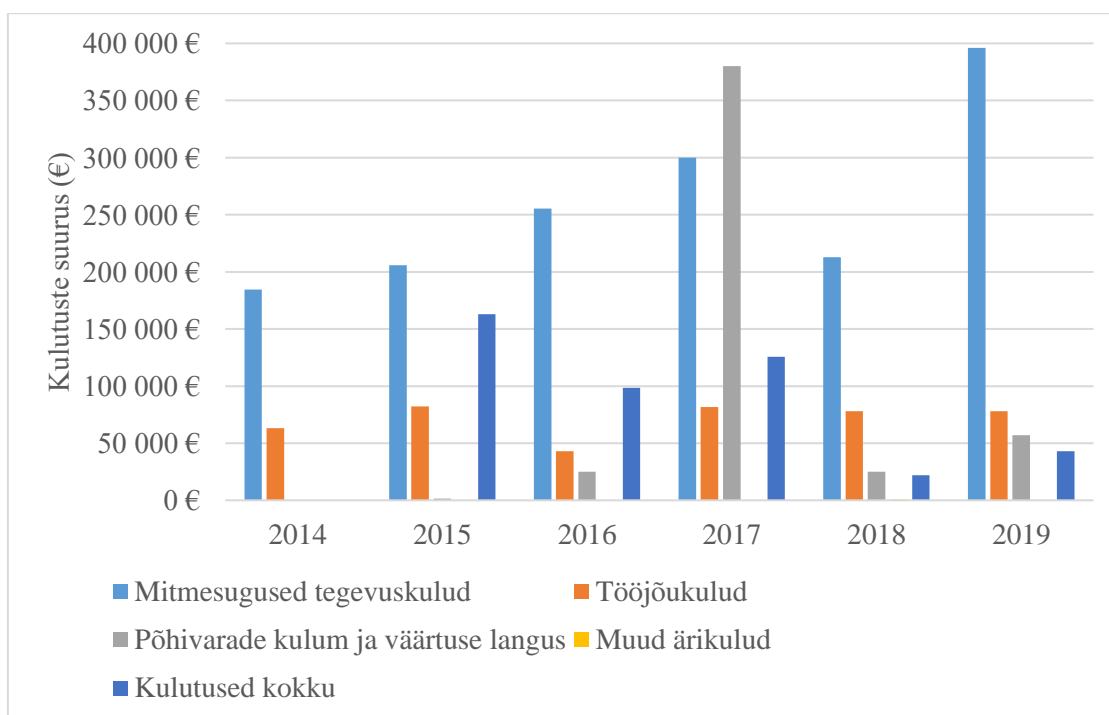
Allikas: Autori koostatud teoreetilises osas käsitletud seaduste põhjal

Intervjuu käigus selgus, et regulatsioonide kehtestamine on oluliselt vähendanud äri paindlikkust ning tekitanud juurde lisakulu ja lisatööd, et tagada vastavust seadustele. Paindlikkuse vähenemise taga on kohustus täita regulatsioone ilma möönduste või lubatava vea piirita. Regulaator ehk antud juhul Finantinspektsioon ei tolereeri reeglina ettevõtte otsuseid rakendada mõnda ettekirjutust lihtsustatuna ning tihtipeale kaasneb sellega tulevikus risk teha täiendavaid kulutusi rikkumise menetluse käigus aja või juriidilise abi näol ning regulatsiooni nõude mittetäitmise tagajärjeks võib olla trahv.

Kulude suurenemine on põhiliselt olnud seotud lisainvesteeringutega täiendavasse kompetentsesse tööjõudu, kelle põhifookuseks on jälgimine, et kogu ettevõtte tegevus oleks vastavuses regulatsioonidega ning täiendav sisseostetav tööjõud IT-spetsialistide näol. Samuti on ettevõtte jaoks olnud lisakuluks IT programmide ostmine ja arendamine, sest kogu laenamise protsess toimub läbi veebikeskkonna. Lisaks sellele on ettevõtte pidanud sõlmima lepinguid vastavate andmebaasidega, et koguda tarbijate kohta informatsiooni enne laenude väljastamist - ka see on olnud ettevõtte jaoks lisakulu, sest andmebaasid on tasulised. Mõlemad intervjuueeritavad on seisukohal, et tehtud lisainvesteeringud ei ole kindlasti lõplikud ning uute regulatsioonide tõttu tuleb nõuetel pidevalt silma peal hoida, et ettevõtte tegevus vastaks kõikidele seadusepunktidele.

Kliendi kaitse on aspekt, mille tõttu enamus regulatsioone on kehtestatud. Laenu tegevuses tuleb seda tasakaalustada ka klienditeeninduse kvaliteediga. Sellepärast on kliendi kohustuseks enne laenu saamist tutvuda laenu tingimustega, konsulteerida asjatundjatega ning kaaluda laenu saamise vajadust ning OÜ Omaraha puhul viia läbi taustakontroll, et laenu ei saaks inimene, kelle krediidi ajalugu on rikutud ning kes ei suuda endale võetud finantskohustust täita. Kulude suurenemist on näha ka OÜ Omaraha kasumiaruandest koostatud kulude väljavõttest joonisel 1.

Nagu jooniselt 1 näha siis on mitmesuguste tegevuskulude kasv olnud aastate jooksul jätkuvas kasvutrendis. Kulude loetellu on lisatud ka bilansist investeringute kulutused immateriaalsesse põhivarasse. Aastatel 2015-2017 olid immateriaalsesse põhivarasse tehtud kulutused tunduvalt suuremad kui varasematel ning järgnevatel aastatel. Kulutuste tõusu põhjuseks oli ilmselt kompetentse veebilahenduse välja töötamine, mis võis olla tingitud 2015. aasta KAVS-i jõustumisega ning 2017. aastal nõuete kehtestamisega infotehnoloogiale ja infoturbele.

Joonis 1. OÜ Omaraha kulutuste suurused.

Allikas: Autori koostatud lisa 3 ja 4 esitatud andmete põhjal.

Halduskoormuse suurenemise osas olid taaskord mõlemad intervjueeritavad nõustuval seisukohal, et Finantsinspektsiooni poolt tulenev nõue täiendavatele aruannetele, täiendavale tööjõule ning töötajate koolitamisele ei ole märkimisväärselt ettevõtte halduskoormust siiski suurendanud.

Hinnanguliselt pakkusid nad, et halduskoormus on suurenenud ligikaudu 5-7%. Kvartaalselt tuleb esitada 3 aruannet: bilansiaruanne, kasumiaruanne ning Eestis väljastatud tarbijakrediidilepingute käivate aruanne.

Samas leiavad intervjueeritavad, et aruandluse maht väikese ettevõtte kohta võib kohati olla üleliigne ning liiga suur. Regulatsioonide vajadust peetakse vajalikuks, kuid nende sõnul ei ole hetkel toimiv aruandluse maht iga suurusega ettevõttele sobilik. Aruandluse ning nõuete maht võetakse üle Euroopa Liidust, kus ka krediidiasutused on tunduvalt suuremad kui Eestis. Tõenäoliselt ei näe Euroopa Liidu regulatsioonid ette, et väiksemate ettevõtete puhul võiks rakendusnõudeid riigipõhiselt lihtsustada, mis vähendaks tunduvalt väiksemate ettevõtete puhul nagu OÜ Omaraha ülepaisutatud aruandlust. Samuti suurendab aruandluse mahtu ka andmete mittetaaskasutamine ehk ettevõtted peavad samu andmeid esitama mitu korda ja erinevates raportites. Selle põhjuseks võib intervjueeritavate sõnul olla asjaolu, et infotehnoloogia areneb kiiremini kui vastav aruandlus. Kredexi nõukogu liige tõi aga välja, et Eesti Pank, Statistikaamet ning Maksu- ja Tolliamet on hakanud tegelema esitatud andmete taaskasutamise projektidega, et mingil määral vähendada ettevõtete halduskoormust. Sama teeb ka Euroopa Liit, kuid nende puhul on see keerulisem, sest kõik EL riigid on väga erinevatel tehnoloogilistel tasemetel.

Eelmisele küsimusele lisaks uurisin ka, millised võiksid olla intervjueeritavate sõnul nõuded tulevikus, mis pigem soosiksid äri edukust. Leiti, et täiendav aruandlus peaks katma neid teemasid, mille üle on tõesti vaja järelevalvet pidada ning „igaks juhuks“ andmete kogumist regulaatorite poolt ei peaks olema. Aruandlusandmed võiksid olla kriteeriumite alusel summeeritud, mis vähendaks oluliselt aruandluse ning nendes tehtavate vigade mahtu ning aruandlus peaks olema operatiivsem ehk lühema tähtajaga. Seda eelkõige regulatiivse järelevalve ja ettevõtte jätkusuutlikkuse seisukohast. Näiteks on raamatupidamise aastaaruande esitamise tähtajad Eestis neli või kuus kuud, sõltuvalt ettevõtte tegevusalast – see on ilmselgelt liiga pikk periood, et oleks operatiivselt võimalik midagi ette võtta, et kaitsta raamatupidamise aastaaruande tarbijaid, kelleks on kliendid, kreditorid ja riik. Täna ülikiirelt toimivas majanduskeskkonnas on 4- või 6-kuu tagused finantsandmed aegunud ja ei toeta finants- või regulatiivse vastavushinnangu andmiseks tehtavaid otsuseid. Sellest olenevalt oleks vajalik ka aktiivne suhtlus ettevõtete juhtkonnaga, et mõista, kus jookseb piir ettevõtte tegevust pärssivate kohustuste / piirangute osas. Samuti leidsid intervjueeritavad, et andmete taaskasutus muudaks äritegevust tunduvalt kergemaks.

Tehti ka märkus audiitori tegevuste kohta. Nende sõnul peaks sõltumatu vandeaudiitori aruanne reguleeritud ettevõtte raamatupidamise aastaaruande kohta olema eraldi menetletav kui see on märkusega st. raamatupidamise aastaaruandes eksisteerib oluline viga võrdluses rakendatava finantsaruandluse standardi nõuetega. Audiitori märkus raamatupidamise aastaaruande kohta võiks tõstatada täiendava kontrolli regulaatori poolt, et tuvastada, kas sisuliselt on näiteks kapitaliadekvaatsuse kriteeriumid täidetud vandeaudiitori poolt välja toodud vea valguses. Samuti peaks krediidiettevõtja vandeaudiitor omama vähemalt 3-aastast kogemust samasuguste ettevõtete auditeerimisel, ja seda tundes Eesti majandus- ja ettevõtluskeskkonda. Valitud vandeaudiitor võiks olla eel-kinnitatud regulaatori ehk Finantsinspeksiooni poolt.

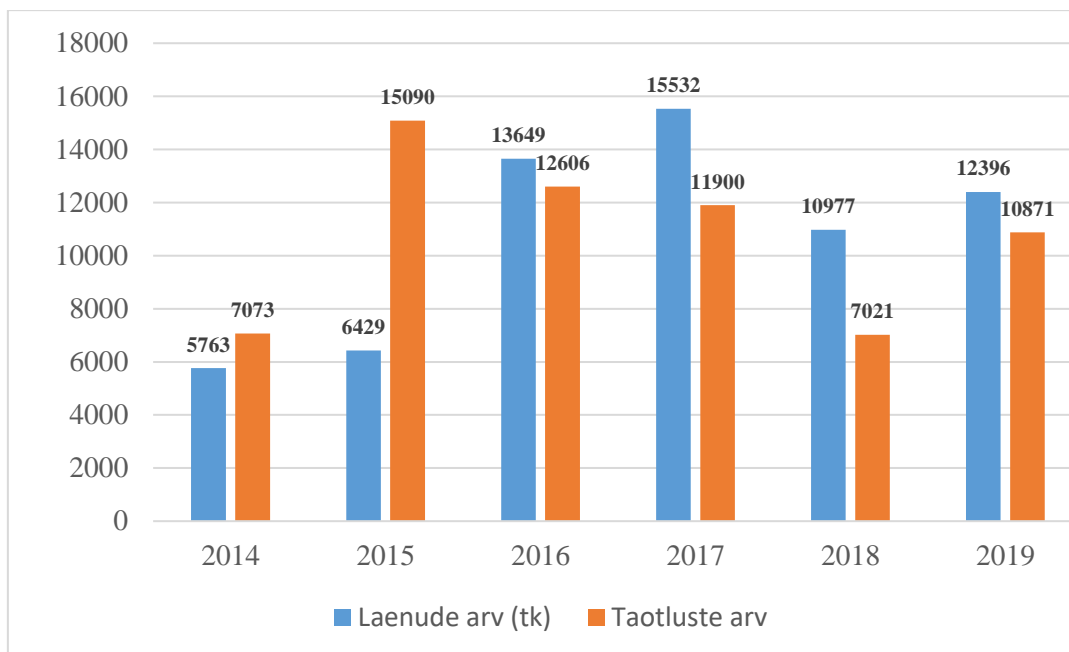
Kuna OÜ Omarahale teostab järelevalvet Finantsinspeksioon, siis uuris töö autor, kuidas ning kui tihti teostab Finantsinspeksioon ettevõttele inspeksiooni. OÜ Omaraha juhatuse liige tõdes, et 2020. aasta lõpus ning 2021. aasta esimeses kvartalis teostas Finantsinspeksioon esimest korda põhjaliku kontrolli ettevõtte tegevuste vastavuse üle. Finantsinspeksiooni poolt korraldatud kontroll oli OÜ Omaraha juhatuse liikme sõnul ettevõttele kasulik, sest nii sai ettevõtte soovitusel ettekirjutuse näol spetsiifilistest vajakajäämistest ning muudatustest, mida läbi viia, et olla kindel, et ettevõtte tegutseb regulatsioonide ning seaduste järgi. Senise kogemuse põhjal, kogedes ja nähes, kui tõsiselt Finantsinspeksioon oma regulatiivsesse ja järelevalvealalisse funktsiooni suhtub, ei ole tegu pelgalt formaalsusega. Samas on Finantsinspeksioon olnud koostööaldis rikkumiste eemaldamise võimaldamiseks, kui ettevõtte ise on avatud koostööks ja soovib olla seadusekuulekas ja tegev regulatiivses keskkonnas.

Töö autor palus intervjueritavatel ka hinnata ettevõtte tegevuskeskkonda algusaastatel, aastal 2015. aastal peale Krediidiandjate ja -vahendajate seaduse (KAVS) jõustamist ja tänasel päeval. OÜ Omaraha juhatuse liige ei osanud antud küsimusele vastata põhjusel, sest ei töötanud ettevõttes asutamisaastatel. Kredexi nõukogu liige oli arvamusel, et neid kolme pole tegelikult võimalik isegi võrrelda, sest regulatsioonide areng on olnud ülimalt kiire ning mahukas. Aastal 2011, mil asutati ettevõtte OÜ Omaraha, kehtisid krediidivahendajatele samad regulatiivsed nõuded kui tavalisele tootmis- või teenusettevõttele ehk äriseadustik, raamatupidamise seadus, maksuseadused jmt. Aastal 2015 lisandus KAVS ning hiljem veel erinevad juhendid ja määrused.

Lisaks regulatiivsele poolele uuris töö autor ka ettevõtte laenuandmise tegevust. Täpsemalt seda, kuidas määratakse kliendi poolt taotlevale laenule intress, sest OÜ Omaraha kodulehel

rakendatakse intressivahemikku ning kindla intressimäära saab klient teada alles peale laenu taotluse esitamist ning seda, millised on põhilised otsustavad kriteeriumid laenu saamiseks. Kuna OÜ Omaraha on laenuvahendaja, kes vahendab laene investoritelt inimestele, siis on Omaraha puhul intressimäärade kujundajateks investorid. Laenajad on skoori põhjal jagatud nelja gruppi ning igal grupil on erinev intressimäär. Gruppidesse jagatakse laenusaajad nende sissetulekute ning maksuajaloo järgi. Antud grupi süsteem on kirjeldatud ka töö teoreetilises osas peatükis 1.2. Investorid on ära märkinud, mis intressiga nad teatud skooriga laenajale laenu annavad ning selle põhjal kohandub igale laenule vastav intress. Intressimäär on seda kõrgem, mida suurem on risk, et antud laenu klient ei suuda tagasi maksta. Intressimäär on sõltuv ka erinevatest laenuperioodidest ehk intress kujuneb ka laenuperioodi pikkusest, mida pikem on laenu tagasimakseperiood, seda kõrgem on laenule rakendatav intressimäär. Enne laenu saamist uuritakse põhjalikult kliendi tausta, et olla kindel, et laenu taotleja on võimeline teenindama laenukohustust. Laenu taotlemisel küsitakse sissetulekute suurust, sissetulekute allikaid, majapidamiskulutuste suurust, finantskohustuste suurust ja ülalpeetavate arvu. Põhilised otsustamiskriteeriumid laenu saamisel on sissetulekute suurus võrreldes väljaminekutega ja maksehäirete ajalugu Omaraha, Krediidinfo ja Krediidiregistri andmebaasides.

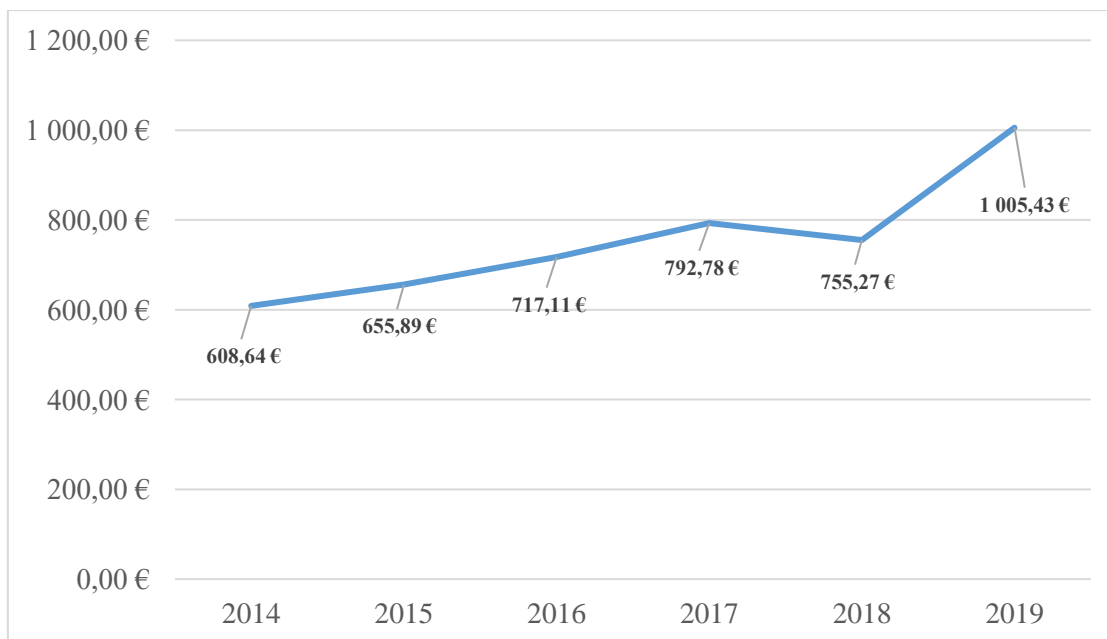
Allpool on välja toodud ka arvulised näitajad väljastatud laenude arvu kohta aastas ning esitatud taotluste kohta aastas. Jooniselt 2 on näha, et aastal 2014 ja 2015 on taotluste arv tunduvalt suurem kui välja antud laenude arv. Aastal 2016-2019 on aga taotluste arv madalam kui välja antud laenude arv. Seda seletab asjaolu, et OÜ-st Omaraha laenates, saab taotleda suurimat laenu, mis vastab laenaja skoorile. Laen kantakse laenaja kontole, kust klient saab laenu kasutada osadena endale soovitud ajal ning laenu väljavõtmist ei loeta uue taotlusena. Jooniselt on näha, et aastal 2014 sai taotletud laenu kätte 81,47%; aastal 2015 said aga 42,60% inimestest kätte oma taotletavatest laenudest. Sellist suurt laenu taotluste ning välja antud laenude vahet võib seletada 2015. aastal kehtestatud Krediidandjate ja -vahendajate seadusega, milles jõustati seadusega varasem Finantsinspektsiooni soovituslik juhend vastutustundliku laenamise põhimõtetele ehk märkimisväärselt väiksem hulk inimesi, kes laenu taotlesid, vastasid uutele kehtestatud nõuetele ning nende laenu taotlust ei rahuldatud OÜ Omaraha poolt. Edasine trendi muutus on seotud varem mainituga, et taotletud ja rahuldatud krediidilimiit on hiljem kasutatud laenude väljavõtmiseks ositi ning ka klientide finantsharituse paranemisega (vastutustundliku laenamise põhimõtte rakendamine on teadvustatud ka klientide ja potentsiaalsete klientide poolt).

Joonis 2. OÜ Omarahast taotletud laenud vs. välja antud laenude arv

Allikas: Autori koostatud lisa 5 esitatud andmete põhjal.

Samuti on laenude statistikast näha, et kasvanud on keskmine laenusumma, mida võib selgitada asjaoluga, et laenude välja andmisel tehakse vastavalt seadustele põhjalikku kliendi taustakontrolli ning laenu saavad valitud inimesed, kes realselt jõuavad seda tagasi maksta. Joonisel 3 on näha, kuidas aastate lõikes on keskmise laenu suurus olnud kasvutrendis. Jooniselt 2 on näha, et inimeste laenutarbimise harjumus on aastatega suurenenud ning kui kõrvale tuua joonisel 3 esitatud keskmise laenu suurused, siis on üsna selge, et madala sissetulekuga potentsiaalsed kliendid laene enam nii kergelt ei saa ning kiirlaenude tarbijaskond on muutunud.

Joonis 3. OÜ Omarahast laenatud keskmine laenusumma

Allikas: Autori koostatud lisas 5 esitatud andmete põhjal.

Lisaks hetkeolukorrale uuris autor ka krediidivaldkonnas tegelevate ettevõtete nägemust tulevikuvaadete kohta. Mõlemad intervjueeritavad olid seisukohal, et laenupakkumise teenus ei kao turult ja nõudlus selliste laenude osas püsib. Intervjueeritavad on veendunud, et kiiralaenuturu tegevus jätkub kasvutrendis, sest väikeettevõtted on paindlikumad ning kiiremad, kui traditsioonilised pangad. Kredexi nõukogu liige arvab, et tulevikus kasvab tehisintellekti kasutamine laenaja krediidivõimekuse hindamisel, kuid sellele tuleks siiski lisada inimlik / manuaalne valideerimine, et lisada reaalsusmõõde. Tehisintellekt võimaldaks küll kiirendada laenuaotluste menetlemist, kuid ei anna reeglina “päriselu” mõõdet juurde. Näiteks kui sissetulekute osas saab laenuaotleja esitada faktilised tõendid oma sissetulekute kohta, siis väljaminekute hulk on mõõde, mille puhul laenuaotleja saab andmeid varjata või hoopis esitamata jätta. Muidugi sõltub tarbijakrediidi kasutamine tulevikus ka ühiskonna elatustasemest ehk mida halvem on elatustase, seda rohkem kasutatakse kiiralaenu pakujate poolt pakutavaid laenuvõimalusi. Siinkohal on aga võtmetähtsusega vastutustundliku laenamise põhimõte ning selle monitoorimine regulaatori, näiteks Finantsinspektsiooni poolt, et kliendid ei jõuaks kiiralaenu võtmise tõttu eraisiku pankrotini. Samuti on oluline riiklik teavitustöö, näiteks Tarbijakaitse ja Tehnilise järelevalve ameti poolt, sest vähem haritud ja väikese sissetulekuga inimesed ei oska tavaliselt hinnata krediidiotsuse tagajärgi ning võtavad reklaamsõnumit “tasuta laen” või “intressivaba laen” nende sõnade otseses tähenduses, kuigi laenuaotuste pakkumine võib sisaldada palju lisatingimusi, mis võivad tekitada makseraskuseid ja need omakorda veelgi suuremat võlga.

Raha laenamine ei ole kunagi sisuliselt tasuta, ning raha laenaja ootab sellelt tootlikkust sõltumata vormist.

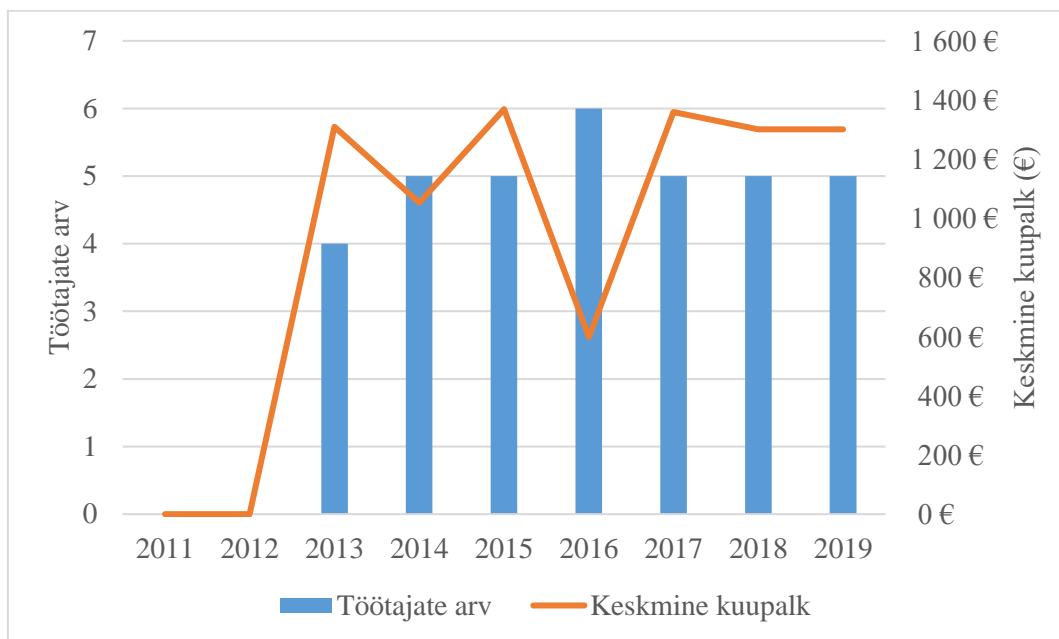
Lõpetuseks esitati intervjueeritavatele ka küsimus laenamise musta turu kohta Eestis. Vastajad tõdesid, et musta turgu krediiditurul tõesti esineb. Täpset musta turu suurust ei osanud intervjueeritavad hinnata, aga arvasid, et sellistel laenuandjatel ei saa olla väga suures hulgas omavahendeid, millest laene välja anda. Kuid siiski leidub Eesti selliseid laenuandjaid ja -vahendajaid, kes esmapilgul ei tundu jälgivat kõiki seaduseid, mis krediiditurule on kehtestatud, seda näiteks laenusummade suuruste või krediidi kulukuse määrade osas. Ühtegi kindlat ettevõtet intervjueeritav välja ei toonud ning nentis, et see jääb nende ettevõtete südametunnistusele. Teisalt on ka levinud sotsiaalmeedia kanalite näiteks nagu Facebooki vahendusel eraisikult eraisikule laenamine, kus ei jälgita tavapäraseid laenuandmise põhimõtteid. Selliste lahenduste puhul on sisuliselt kaitsmata nii laenuandja kui ka laenuvõtja, kuna kliendi laenu tagasimakse võimekuse vähenedes taandub riski maandamine sõlmitud lepingutingimuste tasandile.

Lisaks intervjuule uuris töö autor ka seaduse poolt kehtestatud nõudeid ettevõtte finantsaruandluse kohta. Krediidivahendajate kapitali adekvaatsuse nõuete kohaselt peab krediidivahendaja osakapitali suurus ÄS § 136 alusel olema vähemalt 2500 eurot. Uurides OÜ Omaraha bilansikirjeid (lisa 2) on tõesti näha, et antud seadusest on kinni peetud, sest OÜ Omaraha osakapital alates 2011 aastast on olnud pidevalt 4000 eurot. Kui vaadelda ÄS § 176 nõudeid (võrrelda omakapitali summat minimaalse osakapitali väärtusega), siis on ettevõtte samuti olnud vastavuses kapitali adekvaatsuse kriteeriumitega äriseadustiku mõistes – omakapital on läbi aastate olnud positiivne ja märkimisväärselt suurem kui minimaalne osakapital.

Samuti on osaühingu kapitali adekvaatsuse nõudes kirjas, et osaühing peab omama kohustuslikku reservkapitali, mida tuleb ÄS § 160 kohaselt igal majandusaastal eraldada 1/20 ettevõtte puhaskasumist. Seda nõuet OÜ Omaraha täitnud ei olnud, sest 2011-2013 aasta kasumist oleks OÜ Omaraha saanud juba eraldada reservkapitali raha, kuid nemad hakkasid seda tegema alles 2014. aastal.

2015. aastal jõustunud Krediidiandjate ja -vahendajate seadus näeb ette kompetentse tööp personali kasutamist ettevõttes. Samuti on ettekirjutus tehtud töötajate tasu kohta, mis peab olema piisavalt motiveeriv, et töötajad teeksid oma tööd korralikult, kuna nende usalduses on klientide isiklikud andmed, mis ei tohi hooletuse tõttu sattuda kolmandate isikute kätte. OÜ Omaraha

kasumiaruandest (lisa 3) avaldatud tööjõu kuludest ning OÜ Omaraha finantsaruande lisas esitatud töötajate arvu kaudu, sai tööautor arvutada välja aastate lõikes töötajate keskmise kuutasu, mis on esitatud joonisel 4. Ettevõtte töötajate arv on väike, enamusel aastatel on OÜ Omarahas töötanud 5 inimest. Ka keskmine kuutasu on aastate lõikes püsinud stabiilne jäädes 1400 ja 1300 euro vahele. Ainuke suurem muutus toimus aastal 2016, mil töötajate arv oli kasvanud ühe töötaja võrra, kuid kuutasu oli võrreldes eelmiste aastatega langenud pea kahe kordselt 598 euro peale.

Joonis 4. Keskmise kuupalka töötaja kohta.

Allikas: Autori koostatud lisas esitatud andmete põhjal

2.3. Ettepanekud ja järeldused

Töö analüüsis osas selgus, et krediidi ettevõtetele seatud regulatsioonid on mingil määral mõjutanud OÜ Omaraha majandustegevusi ning laenamise trendi. Nii intervjuu kui ka finantsaruannete uurimisel selgus, et põhiliselt on regulatsioonid mõjutanud ettevõtte halduskoormust ning sellega seonduvaid kulusid. OÜ Omaraha juhatuse liige tõi välja, et lisaks tavalisele finantsaruandlusele peab ettevõtte nüüd esitama lisaks veel kolm aruannet Finantsinspeksioonile, kes teostab krediidi asutustes järelevalvet. Lisaks sellele viib Finantsinspeksioon läbi veel regulaarset järelevalvet, tehes ettevõttele kohapealset kontrolli. Inspeksiooni käigus uurib Finantsinspeksioon, kas ettevõtte tegevus vastab talle kehtestatud seaduste järgi ning vajadusel teeb ka ettevõttele ettekirjutused, kui mõni seadusepunkt on jäänud

täitmata või on täidetud ainult osaliselt. Samuti on ettevõtte kuludest näha, et suurenenud on mitmesugused tegevuskulud ning aastatel 2015 ja 2017 on olnud kõrged ka kulutused investeeringute näol immateriaalsesse põhivarasse. Tegevuskulude suurenemise põhjuseks on OÜ Omaraha juhatuse liikme poolt välja toodud täiendavate lepingute sõlmimine andmebaasidega, mis võimaldaksid koguda neil kliendi kohta piisvalt informatsiooni, et teha otsus kas laenuaotlus kinnitada või ümber lükata. Investeeringute kasvu immateriaalsesse põhivarasse võis põhjustada ilmselt aastal 2015 jõustunud Krediidandjate ja -vahendajate seadus ning aastal 2017 jõustunud ettekirjutus täiendavate nõuete osas infotehnoloogiale ja infoturbele. Selle tulemusel pidi ettevõtte investeerima raha veebitarkvara arendamisesse, et see vastaks eel nimetatud seadustele.

OÜ Omaraha laenustatistika analüüsi käigus selgus, et regulatsioonid ei ole tugevalt mõjutanud kiiralaenude tarbimist ning kiiralaenude tarbimine jätkub kasvutrendis. Samuti on aastate lõikes suurenenud ka keskmine laenu summa, millest võib järeldada, et OÜ Omarahast laenajad on enamasti kõrge skooriga laenajad ehk kliendid, kelle on keskmine või sellest kõrgem sissetulek ning kellel puuduvad varasemad makseraskused. Kui vaadelda lähemalt aastat 2015 joonisel 2 esitatud välja antud laenude ning taotletud laenude arvu, siis on näha, et esitatud oli 15 090 laenuaotlust ning vaid 6429 ehk 42,60% laenuaotlust rahuldati. Seda vahet saab samuti seostada 2015. aastal jõustunud Krediidandjate ja -vahendajate seadusega.

Lisaks sellele rakendab OÜ Omaraha ka vastutustundliku laenamise põhimõtet. OÜ Omaraha on kliendiandmete töötlemisel väga põhjalik ning uurimise alla võetakse kõik punktid, mis võiksid mõjutada laenusaaaja maksevõimekust ning mis seletavad tema finantsseisu. Kehtestatud nõuded vastutustundliku laenamise kohta on vormiliselt täidetud, sest enne laenu andmist tehakse taotlejale põhjalik kontroll, kodulehel selgitatakse laenude tagamaid, kutsutakse üles tutvuma finantsteenuse tingimustega ning pidama nõu asjatundjatega.

Krediidandjate ja -vahendajate seadusega on tehtud ettekirjutus ka kompetentsele tööjõule. OÜ Omaraha töötajate arv on aastate lõikes püsinud sama, ettevõttes töötab viis inimest. Töötajate mahu samaks püsimist võib põhjendada asjaoluga, et lisa tööjõu palkamise asemel ostab OÜ Omaraha sisse teenuseid erinevatelt teenusepakkujatelt. Selline lähenemine aitab kokkuhoida nii ajalist kui ka rahalist ressursi, sest nii ei kulu aega uue töötaja koolitamiseks ning harimiseks ja rahalise poole pealt on odavam osta periooditi teenust sisse, kui maksta iga kuist töötasu.

OÜ Omaraha finantsaruandeid uurides jäi silma asjaolu, et OÜ Omaraha aastaaruandeid ei auditeerita. Krediidivahendaja raamatupidamise aastaaruanded võiksid olla auditeeritud, et tagada vastavus finantsandmete avalikustamispõhimõtetele. Praegusel juhul on ettevõtte koostanud aruanded kasutades ära RIK-i miinimumi ning AI (tehisintellekti) kontrollmehhanisme, kuid aruanded ise ei vasta Eesti finantsaruandluse standardile. Kuna ettevõttel ei ole ka audiitorit, kes kontrolliks finantsaruandluse adekvaatsust, siis on avalikkusele esitatud majandusaasta aruanded jätkuvalt mittekorrektseid, mis on vastuolus KAVS § 56 lõige (2). Sõltumatu audiitori vaade võimaldaks seda riski maandada.

Ettepanekute osas pööraks töö autor tähelepanu reguleerida täiendavalt laenu välja andmist. Kuna laenamine OÜ Omarahast toimub läbi veebiplatvormi, siis on klientidel sellele olemas ööpäevaringne ligipääs. Seetõttu saavad kliendid OÜ Omaraha teenuseid kasutada ükskõik millal. Selleks, et vähendada võimalust, et näiteks juobeseisundis potentsiaalne klient esitab laenu taotluse, võiks veebirakendusel olla selle vastased lahendused näiteks tehisintellekti näol. Näiteks kui taotlust esitatakse öisel kellaajal või on taotlus esitatud rohkete kirjavigadega, võiks rakendus anda taotlejale lahendada mõne loogikaülesande. Teadaolev fakt on, et juobes inimesel on madalam tähelepanuvõime ning häiritud loogika, mille tõttu on raske ülesannet õigesti lahendada. Selline lähenemine aitaks ka eristada inimesi, kes pole vaimselt stabiilsed ning ei tohikski mitte mingil juhul kiirraenu saada. Nii oleks võimalus ettevõttel vähendada oma halduskoormus läbitöötlemist vajavate laenu taotluste näol.

Kolmandaks ettepanekuks oleks lisaks vastutustundliku laenamise põhimõttele rakendada ka oma äritegevuses sotsiaalse vastutuse põhimõtteid ehk mitte pelgalt järgida vaid regulatsioonide nõudeid, vaid astuma sammu veel edasi omal initsiatiivil. Näiteks võiks OÜ Omaraha juurutada põhimõtte, et laenu ei anta teatud toodete või teenuste finantseerimiseks. Taolised tooted ja teenused võiksid olla need, mille tarbimine oleks näiteks tervist või isiku finantsseisu kahjustavad tegevused. Samuti võiks selline põhimõtte kehtida ka „emotsiooniosude puhul“. Sellist põhimõtet saaks integreerida samuti tehisintellekti lahendusse. Näiteks võiks laenu taotluse esitamise ajal ilmuda ekraanile küsitlus, kus uuritakse laenu taotlemise põhjuse tagamaid. Teisalt võib selline lähenemine küsitluse näol tekitada kliendis ebamugavust, nii aspektist, et uuritakse tema eraelu kohta kui ka selles osas, et laenu taotlemise protsess venib liiga pikaks ning klient ei tahagi enam OÜ Omaraha teenuseid kasutada. Keerulisem variant oleks läbi tehisintellekti uurida kliendi veebibrauseri ajalugu, et selgitada välja kliendi tarbimisharjumused ning leida ka potentsiaalne

laenu taotlemise põhjus. See oleks kliendi suhtes mugav, sest klient ei peaks ise tegema lisa liigutusi, et saada laenu, kuid sellise lähenemise puhul tuleks veenduda, et see oleks eetiline.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada kehtestatud regulatsioonide mõju kiirlaenu teenust pakkuva ettevõtte üldisele majandustegevusele ja laenamise trendile. Eesmärgi saavutamiseks viidi uuring läbi Eestis tegutseva kredidivahendus ettevõtte OÜ Omaraha näitel. Selle saavutamiseks uuriti esmalt kiirlaenude üldiseid omadusi ning Eestis kehtestatud regulatsioone mahtu ning olemust. Samuti anti ülevaade uurimisobjektist OÜ Omaraha. Järgmiseks uuriti OÜ Omaraha juhatuse liikme ning Kredexi nõukogu liikmega läbi viidud intervjuud ning toodi ka kõrvale OÜ Omaraha finantsaruandlus ning avalik laenude statistika, et saada parem ülevaade regulatsioonide mõjust ettevõtte tegevusele.

Kiirlaenude turu reguleerimise vajadus ilmnas, kui finantsiliselt haavatav tarbijaskond, kes traditsioonilistest pankadest laene ei saanud, hakkas suures mahus tarbima kõrge intressi- ning riskitasemega kiirlaene. Kiirlaenud on oma olemuselt väiksed laenud, mille tagasimakse periood on võrdlemisi lühike, ulatudes paarist kuust kuni aastani. Kiirlaenude põhilised tarbijad on enamasti madala sissetulekuga inimesed, kes oma finantsseisu leevendamiseks otsivad abi kiirlaenudelt. Kiirlaenude tarbimise suurenemine aga on andnud lisatõuke kiirlaenuturu arengule ning suurendanud uute pakkujate tulemist turule. Ohjeldamatu kiirlaenude tarbimise peatamiseks pidi sekkuma riik ning kuna tarbijate käitumist ei saa eriti mõjutada, hakkas riik piirama krediidiandjate tegevust, kehtestades neile seadusi ja regulatsioone, et vähendada tarbijate suure mahulist kiirlaenude tarbimist.

Töö uurimuslikus osas püstitati kolm hüpoteesi, millele analüüsi käigus vastuseid otsiti. Esimeseks hüpoteesiks oli, et laenutegevust reguleerivate seaduste karmistamise tõttu on kahanenud OÜ Omarahast saadavate laenude arv, kuid keskmine laenusumma on suurenenud. Analüüsi käigus selgus, et esimene hüpotees pidas pooleldi paika. Keskmine laenusumma oli tõesti aastate lõikes kasvanud, seda põhjusel, et regulatsioonide kehtestamise tõttu ei saanud enam laene madala sissetuleku ja makseraskustega tarbijad. Välja antavad laenusummad on seda suuremad, mida parem on laenaja finantsseisukord. Küll aga pidi ümber lükkama väite, et OÜ Omarahast väljastatud laenude arv on kahanenud. Laenude arv on pigem olnud kasvutrendis ning püsinud

stabiilselt 9000-16 000 laenu vahel aastas. Teiseks püstitatud hüpoteesiks oli, et regulatsioonide kehtestamise tagajärjel on suurenenud ettevõtte üld- ja halduskulud. See hüpotees sai töös kinnitust. OÜ Omaraha kulud on tõesti suurenenud Krediidiandjate ja -vahendajate seadusest tulenevate nõuete tõttu. Põhilised kulud on suurenenud seoses infotehnoloogia tarkvara arendamise ning täiendavate tööülesannete tõttu. Kolmas hüpotees, milleks oli, et Finantsinspektsiooni järelevalvest tulenevalt on suurenenud OÜ Omaraha halduskoormus. Kolmas hüpotees analüüsi käigus kinnitust ei leidnud ning see tuli ümber lükata. OÜ Omaraha juhatuse liiget intervjuerides selgus, et ettevõtte halduskoormus on suurenenud, vaid mõne lisa aruande esitamise arvelt ning see pole üldist halduskoormust suuresti mõjutanud.

Töö uurimusliku osa läbiviimiseks kasutatakse kvalitatiivset analüüsi meetodit, mille jaoks viidi läbi intervjuud ning sekundaaranalüüsi, mille käigus analüüsiti olemasolevat statistikat ning OÜ Omaraha finantsaruandeid. Empiirilise osa käigus selgus, milliseid ettevõtte äritegevuse osasid on krediiditurul tegutsevatele ettevõtetele kehtestatud regulatsioonid kõige enam. Selgus, et enim on seadusandlus mõjutanud ettevõtte tegevuskulusid, mis on tänu regulatsioonide kehtestamisele ning nendega kooskõlas olemiseks kasvanud. Väiksemas osas on regulatsioonide kehtestamise tagajärjel kasvanud ka OÜ Omaraha halduskoormus. Seda eelkõige kliendi andmetetöötlemise ja lisa aruandluse poole pealt. Samuti on regulatsioonide kehtestamine mõjutanud ka OÜ Omaraha laenutrendi, kuid seda positiivsel viisil. Laenutrend OÜ Omaraha näitel on vaatamata regulatsioonide kehtestamisele püsinud stabiilne ning kohati on näha ka kasvutrendi. Kasvutrendi on näha ka OÜ Omarahast väljaantava keskmise laenu suuruses, mis on alates 2014. aastast pidevalt kasvanud.

Tööst tulenevalt on võimalik teha OÜ Omaraha äritegevusele täiendavad ettepanekud:

- Palgata sõltumatu audiitor, kes jälgiks, et OÜ Omaraha aruandlus oleks seadusega kooskõlas;
- Reguleerida täiendavalt laenude välja andmist OÜ Omaraha veebiplatvormilt, et olla kindel, et laenuaotleja oleks laenu taotlemise hetkel adekvaatne;
- Rakendada lisaks vastutustundliku laenamise põhimõttele oma äritegevuses ka sotsiaalse vastutuse põhimõtteid.

Bakalaureusetööd on võimalik veel edasi arendada uuritavate ettevõtete mahu suurendamisel, kaasates uurimisse veel teisi Eestis tegutsevaid tarbimis- ja kiirlaenude pakkujaid. Samuti on

seadusandlus pidevalt uuenev ning uute seaduste kehtestamisel saab uurida nende mõju
tarbimisläenude turule.

SUMMARY

THE IMPACT OF REGULATIONS TO CONSUMER CREDIT MARKET IN 2011-2021: EXAMPLE OF OÜ OMARAH

Kristina Mjasojedova

The purpose of this bachelor's master thesis is to determine the impact of new regulations to the economic activities of companies offering quick consumer lending services as well as to general lending trends. In order to achieve the purpose of this thesis, a study was undertaken in the example of OÜ Omaraha that is a lending intermediary acting in Estonia. For that purpose, firstly, general characteristics of quick consumer lending services were investigated, as well as the measures and substance of the relevant regulations established in Estonia. In addition, overview of the subject matter company OÜ Omaraha was established. Secondly, an interview was conducted with the member of Management Board of OÜ Omaraha and the member of Council of SA Kredex, together with the assessment of financial reporting and publicly available statistics about lending positions by OÜ Omaraha, in order to better establish the impact of regulations to the business of the company in general.

The need to regulate the market of quick consumer lending services appeared when consumers, who were financially vulnerable to credit risk and who were not able to get lending from traditional banks, started to use risky quick consumer loans with high interest rates. Quick consumer loans are, in their substance, loans in small amounts with short repayment schedule (repayment period from couple of months to a year). The primary consumers of such loans are mostly people with low income that seek to mitigate their financial problems with the help of quick consumer lending. The consumption of such quick lending has accelerated relevant market and motivated the entrance of additional service providers. In order to limit the overgrowth of the quick consumer lending market, the state had to intervene. Since the consumer behaviour cannot be significantly led, the

state had to take steps to take actions to regulate the activities of credit providers in order to decrease the use of quick consumer lending services.

In the treatise part of the study there were three hypotheses for which responses were sought. Firstly, because of strengthened regulations, the number of loans issued by OÜ Omaraha have decreased, but the average amount in loans have increased. As a result of the analysis, it was concluded that the first hypothesis was proven only partly. The average loan amount has increased during the years because the establishment of new regulations has refrained receipt of credits by low income and previously defaulted applicants. The loan amounts are bigger, reflecting better financial stability of lenders. However, the statement of decreased number of loans issued had to be disconfirmed. The number of issued loans has rather been in growing trend and staying in the range of 9000-16 000 loan contracts per annum. Secondly, it has been expected that new regulations cause increase in general administrative expenses. This hypothesis has been confirmed. OÜ Omaraha expenses and expenditures have, indeed, increased over the years due to the requirements of the Creditors and Credit Intermediaries Act. Most of the expenditures have increased because of the additional requirements to IT solutions as well as additional administrative tasks. Thirdly, the hypothesis was that the administrative load has increased due to the additional requirements by the Financial Supervision Authority. This hypothesis has not been confirmed during this thesis. As a result of the interview with the management board member of OÜ Omaraha it has been detected that the administrative load has somewhat increased, but the impact has not been noticeably significant.

For the purpose of empirical part of the thesis, a qualitative analysis has been used, for which interviews and secondary analysis method has been applied. Existing statistical data was analysed, as well as the financial statements of OÜ Omaraha. As a result of this study, it has been detected which business areas of the observable company have been impacted the most by the regulations applicable to credit providing companies. It was concluded that the most impacted area is general administrative expenses that have increased due to new regulations. Administrative load in general has increased at lower pace. This is mainly because of client data management and additional reporting.

In addition, the establishment of new regulations has impacted the trend in lending, but in a positive way. The trend in lending has been retained and it also shows some growing signs. The

growth trend is also seen in the amount of the average loan amount intermediated OÜ Omaraha that has shown a constant increase since year 2014.

As a result of this thesis, the following propositions can be made:

- To assign an independent auditor to validate the annual financial statements that are available to the public;
- To apply additional precautionary measures from the lending platform to enable AI functions to help to mitigate lending (adequacy);
- To increase measures in applying social responsibility measures beyond social responsibility in lending measures.

The scope of this bachelor's thesis can be extended further for larger companies, and when including additional companies in Estonia in the same business area. In addition, regulations in the observable area are continuously changing and relevant impact study is will be subject to those changes if and when they occur

KASUTATUD ALLIKATE LOETELU

- Ali, P., McRae, C. H., Ramsay, I. (2013). The Politics of Payday Lending Regulation in Australia. *Monash University Law Review*, 39 (2), 412-415.
- Burr, M. T. (2003, June). Treasury Proposes Tougher Money-Laundering Rules. *Corporate Legal Times*, 21-23.
- Campbell, J. Y., Howell, E. J., Madrian, B. C., Tufano, P. Consumer Financial Protection. *Journal of Economic Perspectives*, 25 (1), 91-114.
- Chen, V. (2020). Online Payday Lenders: Trusted Friends or Debt Traps? *UNSW Law Journal*, 43 (2), 674-706.
- Colomiris, C. W. (2009). Financial Innovating, Regulation, and Reform. *Cato Journal*.
- Danilov, T., Palm, T., Piliste, R., Ojamäe, K. (2014). Kiirlaenu – analüüs ja ettepanekud. *Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium*.
- Edmiston, K. D. (2011). Could Restrictions on Payday Lending Hurt Consumers? *Economic Review*, 96 (1), 63-93.
- Fuad, F., Juliarto, A., Harto, P. (2018). Does IFRS convergence really increase accounting qualities? Emerging market evidence. *Journal of Economics, Finance and Administrative Science*, 24 (48), 205-220.
- Kivisikk, K. (2015). Majandusliku ebastabiilsuse hüpotees ja turutõrgete kontseptsioon riigipoolse sekkumise põhjusena ning sekkumisviisid Eesti kiirlaenu regulatsioonide näitel. (Magistritöö) Tallinna Tehnikaülikooli sotsiaalteaduskond, Tallinn.
- Koll, K. (2011). Vastutustundliku laenamise põhimõte. *Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna eraõiguse talituse nõunik*.
- Krediidi- ja finantseerimisasutuste organisatsiooniline lahend ning ennetavad meetmed rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks. (2019). Finantsinspeksioon. Kättesaadav: [Krediidi- ja finantseerimisasutuste organisatsiooniline lahend ning ennetavad meetmed rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks | Finantsinspeksioon](#), 01.aprill 2021.
- Krediidiandjate ja -vahendajate seaduse seletuskiri. (2015). Kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/950bdd45-ccf9-468c-b66e-511edbd6e3f/Krediidiandjate%20ja%20>, 17. aprill 2021.
- Krediidiandjate ja -vahendajate seadus. RT I, 19.03.2015, 4.

- Krediidiandja tegevusluba.* (2019). Finantsinspeksioon. Kättesaadav: <https://www.fi.ee/et/pangandus-ja-krediit/krediidivaldkonna-tegevuslubade-taotlemine/krediidiandja-tegevusluba>, 12. aprill 2021.
- Krediidiandjate sektori II kvartali 2020 ülevaade.* (2020). Finantsinspeksioon. Kättesaadav: <https://www.fi.ee/et/publikatsioonid/krediidiandjate-sektori-ii-kvartali-2020-ulevaade>, 05. mai 2021.
- Krediidiandjate sektori IV kvartali 2020 ülevaade.* (2021). Finantsinspeksioon. Kättesaadav: <https://www.fi.ee/et/publikatsioonid/krediidiandjate-sektori-iv-kvartali-2020-ulevaade>, 05.mai 2021.
- Krediidivahendaja tegevusluba.* (2019). Finantsinspeksioon. Kättesaadav: <https://www.fi.ee/et/pangandus-ja-krediit/krediidivaldkonna-tegevuslubade-taotlemine/krediidivahendaja-tegevusluba>
- Lim, Y., Bicham, Trey., Dinecola, C. M., Broussard, J., Weber, B. E., Gregory, A. (2014). Payday Loan Use and Consumer Well-Being: What Consumers and Social Workers Need to Know About Payday Loans. *Journal of Poverty*, 18 (4), 379-398.
- Liu, Z., He, P., Chan, B. (2019). A Markov decision model for consumer term-loan collections. *Review of quantitative Finance and Accounting*, 52, 1043-1064.
- Lyden, G. A. (2003). The International Money Laundering Abatement and Anti-terrorist Financing Act of 2001: Congress Wears a Blindfold While Giving Money Laundering Legislation a Facelift. *FORDHAM JOURNAL OF CORPORATE*, 8.
- Magalhes, R., Tribo, J. A. (2010). Bank Regulations and Loan Contracts.
- Mann, R. J., Hawkins, J. (2007). Just Until Payday. *UCLA Law Review*, 54 (4), 855-912.
- Martin, N. (2011). Regulating Payday Loans: Why this should Make the CFPB's Short List. *Business Law Review Online*, 2, 44-51.
- Mori, N., Okamura, M., Ohkawa, T. (2020). Economic Regulation in the Consumer Loans Market. *Atl Econ J*, 48, 447-457.
- Nõuded finantsjärelevalve subjekti infotehnoloogia ja infoturbe korraldusele.* (2020). Finantsinspeksioon. Kättesaadav: [Nõuded finantsjärelevalve subjekti infotehnoloogia ja infoturbe korraldusele | Finantsinspeksioon](#), 28. märts 2021.
- Omaraha OÜ isikuandmete töötlemise kord.* (2019). Omaraha. Kättesaadav: <https://omaraha.ee/et/info/isikuandmete-tootlemise-kord/>, 25. märts 2021.
- OÜ Omaraha majandusaruanne 2011.
- OÜ Omaraha majandusaruanne 2013.

OÜ Omaraha majandusaruanne 2015.

OÜ Omaraha majandusaruanne 2017.

OÜ Omaraha majandusaruanne 2018.

OÜ Omaraha majandusaruanne 2019.

Põhimõisted. Omaraha. Kättesaadav: <https://omaraha.ee/et/info/kkk/>, 25. märts 2021.

Raamatupidamise seadus. RT I, 16.11.2020, 12.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. RT I, 17.11.2017, 38.

Reinert, E. S. (2012). Mechanisms of Financial Crises in Growth and Collapse: Hammurabi, Schumpeter, Perez, and Minsky. *Working papers in Technology Governance and Economic Dynamics*, 39.

Sein, K., Volens, U. (2014). Legal Problems and regulations related to Easy-access Non-secured Consumer Loans in Estonia. *JURIDICA INTERNATIONAL*.

Seletuskiri. (2014). Krediidiandjate ja -vahendajate seadus.

Tammet, C. (2021). *Kiiralaenu pakkujad*. Kättesaadav: <https://xlaen.ee/kiiralaenu-pakkujad/>, 14. aprill 2021.

Tammet, C. (2021). *Omaraha*. Kättesaadav: <https://xlaen.ee/omaraha-kiiralaen/>, 24. märts 2021.

Tarbimislaenude maht kasvas varasemast veelgi tempokamalt. (2018). Finantsinspektsioon. Kättesaadav: <https://www.fi.ee/et/uudised/tarbimislaenude-maht-kasvas-varasemast-veelgi-tempokamalt>, 24. märts 2021.

The IFRS for SMEs Standard. (2021). IFRS. Kättesaadav: <https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-for-smes/>, 03.mai 2021.

Vastutus tundliku laenamise kohustus lasub ka tarbijal. (2020). Minuraha. Kättesaadav: <https://minuraha.ee/et/uudised/vastutustundliku-laenamise-kohustus-lasub-ka-tarbijal>, 24. märts 2021.

White, A. M. (2012). Credit and Human Welfare: Lessons from Microcredit in Developing Nations. *Washington and Lee Law Review*, 69 (2), 1093-1139.

Äriseadustik. RT I, 04.01.2021, 46.

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimused

1. Kuidas hindate regulatsioonide mõju teie äri kliendisõbralikusele, paindlikusele, kulusdele, milliseid investeeringuid on ettevõtte pidanud tegema, et olla kooskõlas seadusega?
2. Kui palju on seaduse jõustamine suurendanud teie halduskoormust? Näiteks eraldi aruanne Finantsinspeksioonile, Finantsinspeksiooni poolt teostatav kontroll jne.
3. Kui Finantsinspeksioon korraldab seaduse järgi järelevalvet siis kui palju on Finantsinspeksioon teie ettevõtet inspekteerinud? Mida arvate sellest protsessist ja tulemustest? Kas tulemused on olnud ettevõttele kasulikud või on see olnud rohkem nagu formaalsus?
4. Millised seadusega määratud nõuded on Teie arvates üleliigsed või äri pärssivad?
5. Milliseid võiksid olla tuleviku nõuded, et soosida äri edukust?
6. Kas olete teadlik, kas menetluses on eelnõu tasandil ka mõni nõue/regulatsioon?
7. Kuidas hindate oma äri ettevõtlus keskkonda asutamisel, 2015. aastal peale Krediidiandjate ja -vahendajate seaduse jõustamist ja tänasel päeval?
8. Kuidas kujundatakse intressimäärasid vastavalt laenuaotlusele? Kuna rakendatakse intressi vahemikku siis kuidas määratakse intress konkreetse laenu puhul?
9. Millised andmeid küsitakse laenuaotluses? Millised on põhilised otsustamiskriteeriumid laenu andmiseks?
10. Mis on olnud ajalooliselt minimaalne ja maksimaalne summa Omarahast laenates (alates 2011-2021)?
11. Kuidas näete oma ettevõtte poolt pakkuva teenuse tulevikku? On see kasvutrend, mõne alternatiivi tekkimine või hoopis mõne uue toote arendamine viisil, et seadus teid enam ei reguleeriks või midagi muud?
12. Milline on selle teenuse „must turg“ Eestis?

Lisa 2. OÜ Omaraha bilansid 2011-2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Varad									
Käibevarad									
Raha	43471	133650	253490	308516	102749	312784	1317164	1433228	234526
Nõuded ja ettemaksed	0	43498	119745	139567	258805	184553	1020043	263711	109081
Kokku käibevarad	43471	177148	373235	448083	361554	497337	2337207	1696939	343607
Põhivarad									
Finants-investeeringud	0	0	0	0	0	22000	22000	310000	0
Immateriaalsed põhivarad	0	0	0	0	164166	287896	33470	80393	180411
Kokku põhivarad	0	0	0	0	164166	309896	55470	390393	180411
Kokku varad	43471	177148	373235	448083	525720	807233	2392677	2087332	524018
Kohustised ja omakapital									
Kohustised									
Lühiajalised kohustised									
Võlad ja ettemaksed	32	72	9588	20673	44193	52342	80032	15393	12503
Eraldised	24515	106836	255548	304607	329563	467239	2286145	2048982	0
Kokku lühiajalised kohustised	24547	106908	265136	325280	373756	519581	2366177	2064375	12503

Kokku kohustised	24547	106908	265136	325280	373756	519581	2366177	2064375	12503
Omakapital									
Osakapital nimiväärtuses	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000
Kohustuslik reservkapital	0	0	0	400	400	400	400	400	400
Muud reservid	0	0	0	0	0	0	0	0	180893
Eelmiste perioodide jaotamata kasum (kahjum)	0	14924	66240	103699	118403	147564	283252	22100	18557
Aruandeaasta kasum (kahjum)	14925	51316	37859	14704	29161	135688	-261152	-3543	307719
Kokku omakapital	18924	70240	108099	122803	151964	287652	26500	22957	511569
Kokku kohustised ja omakapital	43471	177148	373235	448083	525720	807233	2392677	2087332	524072

Allikas: Autori koostatud OÜ Omaraha 2011-2019 bilansside alusel

Lisa 3. OÜ Omaraha kasumiaruanded 2011-2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Müügitulu	0	15 900	141 267	198 960	224 574	296 128	510 027	391 176	515 461
Muud äritulud	0	0	0	0	0	0	0	0	783
Kaubad, toore, materjal ja teenused	0	0	0	0	-24 490	-29 855	-134 304	-184 978	-40 641
Mitmesugused tegevuskulud	-1841	-10 172	-78 424	-184 486	-205 721	-255 425	-299 958	-212 714	-396 195
Tööjõukulud	0	0	-62 902	-63 157	-82 136	-43 021	-81 550	-78 087	-78 089
Põhivarade kulum ja väärtuse langus	0	0	0	0	-1 380	-25 121	-380 000	-25 025	-56 939
Muud ärikulud	0	0	0	0	0	0	-131	-797	-24
Ärikasum (kahjum)	-1841	5 728	-59	-48 683	-89 153	-57 294	-385 916	-110 425	-55 644
Kasum (kahjum) finants-investeeringutelt	0	0	0	0	0	0	0	0	310 940
Muud finantstulud ja -kulud	16 765	0	37 918	63 387	118 314	192 982	124 764	106 882	52 423
Kasum (kahjum) enne tulumaksustamist	14 924	5 728	37 859	14 704	29 161	135 688	-261 152	-3 543	307 719
Aruandeaasta kasum (kahjum)	14 924	5 728	37 859	14 704	29 161	135 688	-261 152	-3 543	307 719

Allikas: Autori koostatud OÜ Omaraha 2011-2019 kasumiaruannete alusel

Lisa 4. OÜ Omaraha laenude statistika.

Aasta	Esitatud taotluste arv (tk)	Laenude arv (tk)	Laenude summa (€)	Laenu keskmine summa (€)
2014	7073	5763	3 507 590 €	608,64 €
2015	15090	6429	4 216 710 €	655,89 €
2016	12606	13649	9 787 865 €	717,11 €
2017	11900	15532	12 313 398 €	792,78 €
2018	7021	10977	8 290 619 €	755,27 €
2019	10871	12396	12 463 304 €	1 005,43 €

Allikas: Autori koostatud OÜ Omaraha 2014-2019 laenude statistika alusel

Lisa 5. OÜ Omaraha tööjõukulud

	Töötajate arv	Tööjõukulud (€)	Keskmine kuupalk (€)
2011	0	0 €	0 €
2012	0	0 €	0 €
2013	4	62 902 €	1 310 €
2014	5	63 157 €	1 053 €
2015	5	82 157 €	1 369 €
2016	6	43 021 €	598 €
2017	5	81 550 €	1 359 €
2018	5	78 087 €	1 301 €
2019	5	78 089 €	1 301 €

Allikas: Autori koostatud OÜ Omaraha 2011-2019 majandusaruannete alusel.

Lisa 6. Lihtlitsents

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks¹

Mina Kristina Mjasojedova (*autori nimi*)

1. Annan Tallinna Tehnikaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

REGULATSIOONIDE MÕJU TARBIMISLAENUDE TURULE AASTATEL 2011-2021 OÜ
OMARAHA NÄITEL,

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on Monika Peetson,

(*juhendaja nimi*)

1.1 reprodutseerimiseks lõputöö säilitamise ja elektroonse avaldamise eesmärgil, sh Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Tehnikaülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et käesoleva lihtlitsentsi punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest ning muudest õigusaktidest tulenevaid õigusi.

13.05.2021 (kuupäev)

¹ Lihlitsents ei kehti juurdepääsupiirangu kehtivuse ajal vastavalt üliõpilase taotlusele lõputööle juurdepääsupiirangu kehtestamiseks, mis on allkirjastatud teaduskonna dekaani poolt, välja arvatud ülikooli õigus lõputööd reprodutseerida üksnes säilitamise eesmärgil. Kui lõputöö on loonud kaks või enam isikut oma ühise loomingu tegevusega ning lõputöö kaas- või ühisautor(id) ei ole andnud lõputööd kaitsvale üliõpilasele kindlaksmääratud tähtjaks nõusolekut lõputöö reprodutseerimiseks ja avalikustamiseks vastavalt lihtlitsentsi punktidele 1.1. ja 1.2, siis lihtlitsents nimetatud tähtaja jooksul ei kehti.